

జ్ఞానలహరీ.

THE
JNANA-LAHVRI.

214
H-1910

EDITED AND PUBLISHED

BY

SUSARLA GOPALASTRY, B. A.,

First Grade Pleader,

AMALAPURAM,

GODAVARI DISTRICT.

PNO: 168
SINO: 15

AMALAPURAM:

PRINTED BY PERI VENKATESAM,

PROPRIETOR,

AT THE SARVANI PRESS.

1910.

All rights reserved by the Author.

Annual Subscription Rs. 5—0—0.

Far inferior indeed, is the Karma (with desire for its fruits), to Karma united with the understanding of indifference to its result, O! Dhananjaya. Therefore, take refuge in the wisdom of evenness, as men who have, for their motive, the fruits of karma, are pitiable.

—:0:—
Com. భాష్యం.

యస్య పునః సమత్వబుద్ధియుక్తమీశ్వరాధానాద్ధం కర్మోక్తం పశస్మాత్ కర్మణా నూరేణ దూరేణ అశీనిప్రకన్తేణ అత్యంతమేకహ్యవరం అనన్యం ని ప్రిప్తం కర్మఫలాద్ధినా క్రియమాణం బుద్ధయోగాత్ సమత్వబుద్ధియుక్తాత్ కర్మణః జన్మమరణాదిహేతుత్వాత్ హేధనః జయ యతపవం తతః యోగవిషయా యాం బుద్ధౌ తత్పరిపాకజాయానా సాగ్ధ్యబుద్ధౌ శరణమాశ్రయం అభయ ప్రాప్తికారణమన్విచ్ఛ ప్రార్థియస్వ పరిమాన్యజ్ఞానశరణోభయం । యతోఽపరం కర్మకుర్వాణః కృపణః దీనః ఫలహీనః ఫలశ్రేష్ఠాశ్రయిక్తా సంతః “యోనా పతదత్తురిం గార్వ్యవిదిత్వాస్మాగ్లోకాత్ ప్రైతి సకృషణ” ఇతిశ్రుతిః ॥

The karma performed by one desirous of its results is far lower than that which has been done with the understanding of evenness regarding the result, as the former karma is the cause of deaths and births, O! Dhanamjaya. This being so, take shelter in the karma-yoga with balanced understanding, or in the devotion to Sankhya-budhi which springs from the ripeness of karma-yoga, and which is the cause of fearlessness, i. e., be devoted to the knowledge of the Highest self. For, pitiable are they who perform the inferior kind of karma, prompted by thirst for its fruits, as declared by the sruti “O! Gargi, he is the wretched being who, without understanding the imperishable, departs from this world”.

(Bri. Up 3—8—13).

—:0:—
తాత్పర్యము.

సమత్వబుద్ధియుక్తమీశ్వరాధానాద్ధం కర్మోక్తం పశస్మాత్ కర్మణా నూరేణ దూరేణ అశీనిప్రకన్తేణ అత్యంతమేకహ్యవరం అనన్యం ని ప్రిప్తం కర్మఫలాద్ధినా క్రియమాణం బుద్ధయోగాత్ సమత్వబుద్ధియుక్తాత్ కర్మణః జన్మమరణాదిహేతుత్వాత్ హేధనః జయ యతపవం తతః యోగవిషయా యాం బుద్ధౌ తత్పరిపాకజాయానా సాగ్ధ్యబుద్ధౌ శరణమాశ్రయం అభయ ప్రాప్తికారణమన్విచ్ఛ ప్రార్థియస్వ పరిమాన్యజ్ఞానశరణోభయం । యతోఽపరం కర్మకుర్వాణః కృపణః దీనః ఫలహీనః ఫలశ్రేష్ఠాశ్రయిక్తా సంతః “యోనా పతదత్తురిం గార్వ్యవిదిత్వాస్మాగ్లోకాత్ ప్రైతి సకృషణ” ఇతిశ్రుతిః ॥

యని తలచి ఫలాభిలాషతో కర్మమును చేయుటయు దితముగాదని, సమత్వబుద్ధితో గూడుకొని యాత్మరహితకారకు కర్మముచేయుటయు దితమని, కృష్ణుడే కర్మములో చేప్పుచున్నాడు; సమత్వబుద్ధిహీనులయి ఫలాభిలాషతో కర్మమును జేసినయెడల వారు జననమరణములకు లోనగుదురు. కావున సమత్వబుద్ధితో జేయబడు కర్మము కంటే ఫలాభిలాషతో జేయబడు కర్మ తక్కువయింది. కాబట్టి నిష్కామకర్మయోగమందుగాని నిష్కామకర్మయోగసిద్ధివలనగలుగు సాంఖ్యబుద్ధియందుగాని శరణమునుగోరుము. అనగా నిశ్చయముగా పరమార్థజ్ఞానగోష్ఠిడవగుము. ఇందుకు శ్రుతియున్నది. “ఓగార్థీ దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదశూన్యమైనదియును, నాశనములేనిదియును, అగు పరమార్థమును తెలిసికొనక యీ భూమిమునుండి యెవడుమరణమును బొంది యితరలోకములకుబోవునో వాడు నీచుడు”.

Notes.

బుద్ధా. — The word బుద్ధి is interpreted in two ways (1) బుద్ధిఃసమత్వబుద్ధిః i. e. evenness of mind regarding the result of karma (2) “తత్పరిపాకజా సాంఖ్యబుద్ధిః”

తత్ means సమత్వబుద్ధిసమన్వితం కర్మ; తస్య పరిపాకః ‘తత్ఫలభూతా’ బుద్ధిః i. e., సమత్వబుద్ధితో జేయబడిన కర్మమువలనగలుగునట్టి సాంఖ్యబుద్ధి.

బుద్ధియుక్తో జహతీహ ఉభే మక్తిలిదుష్కృతే ।

తస్మాన్మోగాయ యశ్యస్య యోగః కర్మసు కౌశలం ॥

౪౦

టీక.

బుద్ధియుక్తః = సమత్వబుద్ధితో గూడుకొనినవాడు, ఇహ = ఈలోకమందు, ఉభే = రెండైన, మక్తిలిదుష్కృతే = పుణ్యపాపములను, జహతీ = ఏకారణమువలన త్యజించుచున్నావో, తస్మాత్ = ఆకారణమువలన, యోగాయ = సమత్వబుద్ధియోగముకొరకు, యశ్యస్య = సన్నద్ధుడవగుము, కర్మసు = కర్మములయందు, యోగః = ప్రాప్తిప్రాప్తులయందు సమత్వబుద్ధి, కౌశలం = సామర్థ్యము (అనిచెప్పబడుచున్నది).

One who is endowed with evenness of understanding regarding the attainment or non-attainment of the results of karma, abandons both the good and the bad deeds. Therefore devote yourself to the aforesaid Yoga. In karma, application to the Yoga of evenness is energy.

— 0 —

Com. భావ్యం

సమత్వబుద్ధియుక్తస్సన్ స్వభూమనుస్థిన్ యత్ ఫలం ప్రాప్నోతి తత్ శ్రూణు బుద్ధీతి బుద్ధియుక్తః సమత్వకర్మవిషయయా బుద్ధ్యా యుక్తః స జహాతి పరిత్యజతి ఇహ అస్మిన్లోకే ఉభే సుకృతమష్కృతే పుణ్యవాపే సత్సమత్వజ్ఞానప్రాప్తిర్వా రేణ యతిః తస్మాత్ సమత్వబుద్ధియోగాయ యుజ్యస్వ ఫలస్య; యోగోహి కిర్మసు కౌశలం స్వధర్మాభ్యేషు కిర్మసు వర్తిమానస్య యా సేద్ధిః సిద్ధ్యోః సమత్వబుద్ధిః శుశ్రూర్వాప్తిచేరిః తియా తత్ కౌశలం కుశలభావః తద్ధి కౌశలం యశ్చంధనస్వభావాన్యపి కర్మాణి సమత్వబుద్ధ్యా స్వధావాత్ నివర్తంతే తస్మాత్ సమత్వబుద్ధియో భవ త్వమ్ ॥

It is here stated in the words of the verse, బుద్ధియో, what fruits he will enjoy, who performs the duties enjoined on him, with evenness of mind. Listen. బుద్ధియుక్తః i e., one who possesses evenness of mind, touching the results of karma, renounces in this world, both merit and demerit (సుకృత, షష్కృత) through the means of obtaining the satwic purity and the consequent knowledge of the *self*. Therefore devote yourself to the acquisition of the Yoga of evenness. For, equilibrium of mind regarding the attainment and non-attainment of results by one who is engaged in the performance of his duties, dedicating it to Isvara, is energy in karma. For, karma that has a natural capacity to *bind*, loses that power, when performed with evenness of mind. Therefore apply yourself to the Yoga of equanimity.

కర్మములను చేయునపుడు ఫలము సిద్ధించుటచేత సంతోషమును, ఫలము సిద్ధించకపోవుటచేత వ్యసనమును లేక సమత్వబుద్ధితో నుండుటయనెడు సమత్వబుద్ధి యోగముతో గూడుకొని వర్ణాశ్రమములను దగిన కర్మములను ఈశ్వరాత్మణముగా జేయువానికి గలిగెడు ఫలమును కృష్ణుడీశ్లోకి ములో చెప్పుచున్నాడు. సమత్వబుద్ధితో ఈశ్వరాత్మణముగా కర్మములను జేసినయెడల చిత్తశుద్ధి కలుగును. అట్టి చిత్తశుద్ధి ద్వారా పరమార్థజ్ఞానము కలుగును. ఆపరమార్థజ్ఞానముచేత సాపక్ష్యములు యీలోకమునందేపోవును. గనుక సమత్వబుద్ధి యోగముకొరకు ప్రయత్నము చేయుము. పలననగా సమత్వబుద్ధి యోగము కర్మములయందు మిగుల సామర్థ్యము కలది. అనగా పుణ్యపాపములను పోగొట్టు సామర్థ్యము కలది (శాశలం), గనుక బుద్ధి యోగముకొరకు ప్రయత్నింపుము. సామాన్యముగా కిర న్వాభావికముగా సంసారబంధనమునకు కారణము. అయితే సమత్వబుద్ధితో జేయబడినయెడల అట్టి బంధము నెఱిచును.

Notes.

కాశలం.— In this verse the virtues of 'సమత్వబుద్ధి యోగ' are stated. కాశలం means power సామర్థ్యము. బుద్ధి యోగము సామర్థ్యము కలది. కర్మములు సహజముగా సంసారబంధమును గలుగ జేయును. అట్టి సహజమైన కర్మముల స్వభావమును సమత్వబుద్ధి యోగము పోగొట్టును. "కర్మణాం విధిస్తవ తావత్ సమత్వబుద్ధ్యా తిచిన్తస్థానే సంధానైః స్యాత్" (Isavasyopnishad say)

Isavasyopnishad say "సాన్యతేతే - స్త్రి న కర్మసిన్యతే న తే" 2.

and బ్రహ్మకండ explains this as "ఈశ్వరాత్మణుధామి కిన్త్ర మగ్రవన్మనిషేతి"

Analysis of శంకరాచార్య's interpretation.

According to Sankarananda the word బుద్ధి means Sankhya-Budhi; బుద్ధియుక్తిః means one who is devoted to knowledge,

జ్ఞానయోగముతో గూడిన వాడు, జ్ఞానముచేత ఇదివరకు జరిగిపోయిన అనేక జన్మములయందు జేయబడినవియును, ఈ జన్మమందు గూడ జ్ఞానము కలుగుటకు పూర్వమందును పిమ్మటను జేయబడినవియును అనేక వేలశతాబ్దములను పొందించుటకు దగిన కారణములయినవి

యను ఆగుపుణ్యపాపములను తొలగింపగలగట్టి విడిచిపెట్టును. అనగా జ్ఞానాన్ని చేత సర్వకర్మములను దిగ్గముజేసి జీవించియుండగానే ముక్తుడగుచున్నాడు.

The virtues of knowledge are superior to those of karma.

(1) కృత్యవాంద్రాయతాది ప్రాయశ్చిత్తములచేతను, జపములచేతను, అశ్వమేధాది యజ్ఞములచేతను, గంగాదిపదీస్నానముచేతను సర్వకర్మక్లయము కానేరదు. ఏలమునుగోరి ప్రాయశ్చిత్తాదికమును ఆచరించునూ అవి అఫలమునే కలుగజేయును.

(2) ప్రాయశ్చిత్తాదులవలన పాపమువాత్రమే పోవును, జన్మములను పొందుటకు కారణమయిన పుణ్యము నివర్తించదు.

(3) ఆత్మజ్ఞానము పుణ్యపాపములరెంటిని పోగొట్టును. నానావిధసర్వకర్మలోకదుఃఖములకు కారణమగు పాపముపోవుటయుచితము. నానావిధపుణ్యలోకదుఃఖములకు కారణమగు పుణ్యమేలపోవలయునని యనగూడదు. పాపమువలెనే పుణ్యముగూడ అనేకవేలజన్మములకు గారణము. “తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం | క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి” (భ.పి. శ్లో. 21.) (పుణ్యమువలనగూడ స్వర్గాదవ్యసభవము గలిగి యాయస్సభవము పూర్తియైన పొడినే పురల భూలోకమునందు జన్మమును పొందును).

కర్మజం బుద్ధియుక్తాహి ఫలం త్యక్త్వా మనీషిణః .

జన్మబంధవినిర్ముక్తాః పదం గచ్ఛన్త్యనామయం ||

61

టీక.

హి = పలననగా, బుద్ధియుక్తాః = ప్రాప్త్యప్రాప్తులయందు సమత్వబుద్ధితో గూడుకొనిన, మనీషిణః = ఆత్మానాత్మవివేకజ్ఞులగువండితులు, కర్మజం = కర్మములవలనబుట్టిన, ఫలం = ఫలమును, త్యక్త్వా = విడిచి, జన్మబంధవినిర్ముక్తాః = సంతః = జన్మమనియెడు బంధనమువలన విడువబడినవారై, అనామయం = సర్వోపద్రవహితమైన, పదం = స్థానమును, గచ్ఛన్తి = పొందుచున్నారు.

The wise men possessed of equanimity of mind (or possessed of the knowledge of the *oneness of self*), having abandoned (the desire for) the fruits of action and being liberated from the shackles of birth, attain to the secure and happy place.

Com. భాష్యం.

—:0:—

యస్మాత్ కర్మజమితీ—కర్మజం ఫలం శ్యక్త్యేతి వ్యవహితేన సంబంధః
 ఇష్టానిష్టదేహప్రాప్తిః కర్మజం ఫలం కర్మభోగ్యజాతం । బుద్ధియుక్తాః సమత్వబుద్ధి
 యుక్తాః సంతః హి యస్మాత్ ఫలం శ్యక్త్యా పరిత్యజ్య మానసికాః జ్ఞానినోభూ
 త్యా జన్మబంధవినిర్ముక్తాః జన్మైవబంధో జన్మబంధః తేన వినిర్ముక్తాః జీవంతపవ
 జన్మబంధవినిర్ముక్తాస్తంతః పదం పరమం విజ్ఞోర్మోక్షాఖ్యం గచ్ఛంతి అనామ
 యం సర్వోపద్రవితమిత్యర్థః । అథవా బుద్ధియోగాద్ధనంజయేత్యారభ్య పరమా
 ధ్వనర్కనలక్షణైవ సర్వతః సంప్లుతోదకస్థానీయా కర్మయోగజా సత్వశుద్ధిజాబుద్ధిః
 దర్శితా సాత్మాత్ కృతదుష్కృతప్రహణాదిహేతుత్పత్తవశాత్ ॥

The acquirement of good and bad births is the result of karma. Men possessing evenness of mind, having abandoned all desire for the fruits of karma, become wise and liberated from the bonds of births *i. e.*, while alive they attain to the highest place of emancipation (వాక్) known as the place of Vishnu, which is free from all difficulties. Another interpretation. In the three verses beginning with 'బుద్ధియాగాద్ధనంజయ' (verse 49), the word బుద్ధి is to be understood in the sense of knowledge which consists of the realisation of Highest self, which corresponds to 'place covered all over with water' and which arises from the satwic purity which springs from the performance of karma, without desire for its fruits as it (సాంఖ్యబుద్ధి) is said that it can *directly* bring about the destruction of good and bad actions.

—:0:—

తాత్పర్యము.

సిద్ధ్యసిద్ధలయందు సమత్వముగలవాడు పుణ్యసాపములను రేంటిని విడిచి
 పెట్టునని చెప్పియుండుట చేత మోక్షమును నది యెట్లును గునుని యర్జునుడును నే
 మోముని తలచి శ్రీకృష్ణుడశ్లోకమును చెప్పుచున్నాడు. మరియు ముచిత్వాంసులు
 ను, అధికమైన జ్ఞానము కలవారును, సమత్వబుద్ధితో కూడూ

దిలక్షణముగల ఇష్టదేహములును, పశుపక్షిన్యగాదలయొక్కలక్షణముగల అనిష్టదేహములును కర్మఫలముని తెలిసికొని, ఆకర్మఫలమునుజ్యేషేంచి జన్మచునెవరని భమువలన ముక్తులగుచున్నారు. అనగా జ్ఞానులు సమత్వబుద్ధితోగూడుకొని, జ్ఞానబలముచేతను జన్మమనెడిబంధనమువలన విముక్తులయి సంసారస్పర్శశూన్యమగు పిష్టుసంబంధమైన మోక్షపదమునుబొందిననానై జీవన్ముక్తులగుచు విదేహకైవల్యమును బొందుదురు. ఇచ్చట బుద్ధి సాత్వాత్మగా పుణ్యపాపములను పోగొట్టునని చెప్పబడియుండుటవలన “అ. 2 శ్లో. 49 51 వరికు శ్లోకములలో బుద్ధిఅనగా అపరోక్షానుభవమునకు కారణమైనదియును, అంతరించియున్న యుదకమువంటిదియును, నిపాకమకర్మమునబుట్టినదియును, అగుది త్తశుద్ధివలనగలుగుజ్ఞానము. ఈ శ్లోకములలో బుద్ధియనగా సాత్వాత్మగానే పుణ్యపాపమును పోగొట్టుటకు దగినబుద్ధి. సమత్వబుద్ధికి సాత్వాత్మగా పుణ్యపాపములనురెంటిని పోగొట్టుసామర్థ్యములేదు. క్రమక్రమముగా మోక్షమునుగలుగజేయుపామర్థ్యముకిలదు. గనుక బుద్ధియనగా జ్ఞానము.

Notes.

మనీషిణః = జ్ఞానావేశయవంతః.

ఇష్టదేహః—The instances of desirable births are those of the devas, men, &c. The births of quadrupeds &c. are the undesirable births. బుద్ధి యాగాత్ భవంజయః— In the verses 49, 50, 51 the word బుద్ధి occurs. The word బుద్ధి has been shown to mean evenness of mind, regarding success and failure or the attainment or non-attainment of the desirable; It may also mean Sankhya Budhi or the Knowledge of the Highest Brahman “బుద్ధిఃసాంఖ్యబుద్ధిః బ్రహ్మత్వైకత్వ విజ్ఞానం” This interpretation is more appropriate because it is described in the present verse, as being capable of *directly* destroying the good and the bad actions. It is only the knowledge of the *self* that can do this. The Budhi in the sense of “evenness of mind” can indirectly effect that purpose.

జీవంతవివరః— The wise, while still alive, become liberated persons. అనగా జీవన్ముక్తాః. This state of emancipation is kles of birth, attā.

ప్రహరణ = destruction.

కర్మజం = కర్మఫలః జాతం, సంవిదాదిభ్యో జాతం = produced from the collective past Karma.

పదం = పద్యతే జ్ఞానేన హ్రస్వతః జితపదం = that which is attainable by knowledge i.e. the supreme Brahman.

అనామయం పదం = అభ్యాతి కౌదిశుర్వపదహితం నిర్యత్య భుక్తిభుక్తముక్తిస్వభావం అఖండానైకరసం బ్రహ్మ. The expression includes several ideas i.e. freedom from sorrows, fears, dangers, turmoils and in short the evils of samsara.

యదా తే మోహాకిలిలం బుద్ధిర్వ్యతిరేకమృతిః ।

తదా గంతాసి నిర్వేదం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్యచ ॥

పా

టకీ.

యదా = ఎప్పుడు, తే = నీయొక్క, బుద్ధిః = బుద్ధి, మోహాకిలిలం = దేహభిమానరూపనగుకలుషమును, వ్యతిరేకమృతిః = దాటగలదో, తదా = అప్పుడు, శ్రోతవ్యస్య = వినదగినయర్థమునకును, శ్రుతస్యచ = విననయర్థమునకును, నిర్వేదం = వైరాగ్యమును, గంతాసి = పొందగలవు.

When once thy mind gets freed from the dirt of attachment and delusion, then thou wilt attain to indifference and disregard of what has been heard and is yet to be heard.

—:—

Com. భాష్యం.

యోగానుష్ఠానజనిత సత్వశుద్ధిజా బుద్ధిః కదా ప్రాప్నోతి శ్రుత్యవ్యతే ।
యదేతి—యదా యస్మిన్ కాలే తే తవ మోహాకిలిలం మోహాత్మకం అవివేక
రూపం కలుష్యం యేన ఆత్మానాత్మవివేకబోధం క్లృప్తమీకృత్య విషయం ప్రత్యం
తఃకరణం ప్రవర్తతే తత్తే తవ బుద్ధిర్వ్యతిరేకమృతిః వ్యతిక్రమమృతి అహింసాభావ

మావస్థ్యతత్త్వః । తదా తస్మిన్ కాలే గంతాసి ప్రాప్స్యసి నిర్వేదం వైరాగ్యం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతవ్యచ, తదా శ్రోతవ్యం శ్రుతంచ తే నిష్ఫలం ప్రతిపద్యత ఇత్యభిప్రాయః

In the words of the present verse, it is stated when the discriminative knowledge due to satwic purity which follows the pursuit of karma-yoga, arises. When your Budhi (understanding) gets over the mire of delusion which is of the form of ignorance, and by which the knowledge of the *self* and *non-self* has been obscured and the mind is directed towards physical objects, i. e., when your understanding faculty attains the satwic purity, then you will obtain the spiritual indifference (preceded by contentment) to what has been heard and shall be heard. The meaning is what has been heard and shall be heard becomes useless to you.

శార్పర్యము.

యోగానుష్ఠానముచేతగలుగు చిత్తశుద్ధివలన పరమార్థజ్ఞానము ఎప్పుడు కలుగునో ఆ కాలమును శ్రీకృష్ణుడెక్కడికిముచే చెప్పియజేయుచున్నాడు. ఇదివినబడినది, వినదగినది, ఇదిచూడబడినది, చూడతగినది, అనుభవభిలాషకలిగినపుడు పరమార్థజ్ఞానము కలుగ నేరదు. అవి వేరూపమునవియును, ఆత్మానాశ్మనివేకమునుసోగొట్టు నట్టివియును, దేహమే నేననితలంచుటకు గారణమయినదియును, అగు మోహపంకముఎప్పుడుపోవునో ఆసమయమందే అంతఃకరణము నిర్మలమగుస్వభావముకలదగును. అప్పుడు వేదాంతశాస్త్రముకంటె ఇతరములగు శాస్త్రములకేతవినినవానియందును, ముందు వినదగినవానియందును వైరాగ్యముగలుగును. అట్టి వైరాగ్య మావిభివృద్ధినపుడు వేదాంత శాస్త్రముకంటె ఇతర శాస్త్రములకేతవిన్నయ్యములును, వినదగినయర్థములును నిష్ఫలములైపోవును.

Notes.

మాహః = “ దేహాదిప్రాప్త్యాదిః ” The notion of ‘I’ ness on the body and other objects.

కలిం = కాలుష్యం i. e., దర్పణస్వభూతిపటలవత్ వివేకమధఃఆవరణం a coating of indiscrimination over the mind, like a film of dust over a mirror.

నిర్వేదం = వైరాగ్యం సర్వత్రాలం బుద్ధిలక్షణం,

శ్రోతవ్యస్య } :—యదిదం మనసా నాచా చక్షుశ్శృణోత్రవచాదిభిః ।

నిష్కలం } సర్వరం గృహ్యమాణం ప విద్ధి మాయామనోమయః ॥

అనువచనమునుబట్టి మనూవాక్యాయాదలచేతను గ్రాహ్యమగునది అంతయు మాయాకల్పితమని ఎఱిగి, పరమేశ్వరా రాఘనమునెఱుచుండిగా దేహమే నేననుతలంచుటకు కారణమగు అవివేక మప్పుచింతాభ్రాంతియు అత్యంత దుష్కారణమైనదిగాను చేత వివేకనిగమియును విసర్జనవియును అయిన స్వర్గమును బయటగాని యగ్గములు కోరదగినవి కావను సంతకలము చేత వానియందు వైరాగ్యము కలుగును. వైరాగ్యము దృఢముగా గలిగినతోడనే చిత్తశుద్ధికి లిగి వేదాంతమహావాక్యశ్రవణాదులచేత ముక్తి కలుగును. వైరాగ్యమునకు ప్రధానమగు ఆత్మసాత్త్వికవివేక ముకలిగినపిమ్మట సకలమైన ఆనాత్మపదార్థములును నిష్ఫలములుగును.

శ్రుతివిప్రతిపన్నానే యదా స్థాస్యసి నిశ్చలా ।

సమాధావచలాబుద్ధిస్తదా యోగమవాప్సిసి ॥

సః

టీక.

(హేపాఠ = ఓయర్జునుడా), శ్రుతివిప్రతిపన్నా = ఇతరుపూర్వమువేదములయందుగల అధివాదవాక్యములు వినుటచేతను విశ్లేషమును బొందియున్న తే = నీయొక్క, బుద్ధిః = బుద్ధి, యదా = ఎప్పుడు, నిశ్చలా = చలించనిదై, సమాధే = పరమాత్మయందు, అవలా = స్థిరమైనదై, స్థాస్యసి = ఉండగలదో, తదా = అప్పుడు, యోగం = యోగఫలము, అవాప్సిసి = పొందగలవు.

When thy mind, confused by (the eulogistic utterances of) the scriptures, rests firm on the Highest self, being unshaken, then wilt thou attain to Yoga.

-:0:-

Com. భాష్యం.

-:0:-

మోహాదిలాత్యయద్వారేణ | లభ్యాత్మవివేకప్రజ్ఞః కదా కర్మయోగజంఘలం పరమార్థయోగమనాప్నోమీతి | తత్ శ్రుణు శ్రుతివిప్రతిపన్నేతి—శ్రుతి

విప్రతిపన్నా ఆవేకసాధ్యసాధనసంబంధప్రకాశనశ్రుతిభిః శ్రవణైః ప్రవృత్తినివృత్తి
లక్షణైః విప్రతిపన్నానానాప్రతిపన్నా విక్షిప్తాసతి తే తవ బుద్ధిర్యదా యస్మిన్
కాలే స్థాన్యతి స్థిరీభూతా భవిష్యతి. నిశ్చల్యా విక్షేపరూపచలనవర్జితాసతి సమా
దౌ సమాధీయతే అస్మిన్నితి సమాధిః ఆత్మా తస్మిన్నాత్మనీత్యేతత్ చిత్తమచలా
తత్రాపి వికల్పవర్జితేత్యేతత్ బుద్ధిరంతఃకిరణం, తదా తస్మిన్ కాలే యోగమవా
ప్యసి వివేకప్రజ్ఞాం సమాధిం ప్రాప్యసి ||

You may question me "when shall I attain the Yoga of the *Highest self*, which results from Karma-Yoga, having obtained the discriminative knowledge of the *self* by crossing over the mire of delusion". Listen. When your Anthah-Karana which has been distracted by hearing the various Scriptural passages which disclose multiform ends and means and their relations, concerning activity and renunciation, rests steadily on the *self*, free from the change of distraction and doubt (వికల్ప); samadhi is that which is the object of contemplation *i. e., the self*. అర్హిః means అంతఃకిరణం or mind; then you will attain to Yoga *i. e.,* devotion to the knowledge of the *self*, which arises from discrimination.

శాస్త్రోక్తము.

ఆత్మానాత్మపవేకముచలనగలిగిన ప్రజ్ఞాగిలవానికి కర్మయోగఫలమగు పర
మార్థజ్ఞానము ఎప్పుడు కలుగునని అర్జునుడుడుగు నేమోయని నిలచి శ్రీకృష్ణుడీక్లోక
ముచెప్పుచున్నాడు. ఆవేకములగు సాధ్యమును, (వ్రలములను) సాధనములను అట్టి
సాధ్యసాధనములయొక్క సంబంధమును బోధించునట్టియు ఈకార్యమునందు
ప్రవర్తించుకూడదు ఈకార్యమునందు ప్రవర్తించవలయును అనునట్టి ప్రవృత్తినివృ
త్తులను బోధించునట్టివియును, అయిన యర్థవాదవాక్యములచేత నానావిధములగు
ఫలములయందలి యిపేక్షచేతగలుగు విక్షేపమును బొందియున్నబుద్ధి ఎప్పుడు
నానావిధములైన యాలోచనలను వదలుకొని నిశ్చలమైనదై పరమార్థయందు
ప్రవేశించి యేవిధమైన వికల్పములును లేనిదియగునో అప్పుడు యోగఫలమగు

బ్రహ్మత్వైకత్వవిజ్ఞానము (జీవాత్మవరమాత్మలకు భేదములేదనునట్టి తెలివి) కలుగును. ఎప్పుడు చిత్తదోషముకు వికల్పము, సంశయము, విక్షేపము, విపర్యయము పోవునో అప్పుడు చిత్తము జ్ఞాననిస్థమగును.

Notes.

శ్రుతి వివ్రతి వస్త్ర:-In Rik, Yagus and Sama Vadas, at some places Karma, its fruits and its greatness are described; at other places. Upasana, its fruits and its greatness are described; moreover Brahma in his personal and impersonal aspects is described and the results of their worship are also given there. Arjuna having studied all this, is in doubt as to which course is the best one; so his mind has been distracted.

నిశ్చయ:-“ నిర్విశేషా or విశ్వవరూపవలసప్తితా ” సర్వశాస్త్రములు నిర్విశేషపర బ్రహ్మమందు పర్యవసించుచున్నవను నిశ్చయముగల.

అచలా = చలన హతానాం బాహ్యవాసనానాం నాశనాత్, అవిక్రియా Or వికల్పేన చలా = చలనకారణమును బాహ్యవాసనలు సంగచిపోవుటచేత క్రియా రాహిత్యముగలదై.

సమాధి = సమాధీయలే చిత్తం అస్థిస్థితి సమాధిః పరబ్రహ్మ.

యోగం = ధ్యానయోగం. He becomes యోగి.

అత్యయ = శాశ్వతము.

అర్జున ఉవాచ ॥

స్థితప్రజ్ఞస్య కాభావా సమాధిస్థస్య లేశేచ ।

స్థితధీః కింప్రభాషేత కిమాసేత ప్రజేతకిమ్ ॥

54

టీక.

హేతేశవ = ఓశ్రీకృష్ణుడా, సమాధిస్థస్య = మైసచేప్పబడిన సమాధియందున్న, స్థితప్రజ్ఞస్య = బ్రహ్మైకవాచామస్మి (నేనుబ్రహ్మను) అనునట్టి నిశ్చయబుద్ధి గలవానికి, కాభావా = వాచకత్వములేదని, స్థితధీః = బ్రహ్మమునందునిశ్చలబుద్ధిగలవాడు, కిం = ఏవిధముగా, ప్రభాషేత = వలకును, కిం = ఏవిధముగా, ఆసేత = ఉండును, కిం = ఏవిధముగా, ప్రజేత = ప్రవర్తించును.

What is the distinguishing mark of him who, being well seated in Jnana-yoga possesses steady knowledge, O Kesava? How does he of resolute knowledge speak, how does he sit, how does he walk ?

Com. భాష్యం.

—:—:—

ప్రశ్నబీజం ప్రతిలభ్య అన్వనాద లబ్ధసమాధిప్రజ్ఞస్య లక్షణబుధున్ని యా స్థితప్రజ్ఞస్యేతి । స్థితా ప్రతిష్ఠితా అకామస్య పరబ్రహ్మేతి ప్రజ్ఞా యస్య స స్థితప్రజ్ఞః తస్య కాభావా భావణం వచనం కథమసౌ పరైర్భాష్యతే । సమాధిప్రస్య హేకేశవ స్థితధిః స్థితప్రజ్ఞః స్వయంవా కిం వ్రథాషతే । కిమాసేతి వ్రజేత కిం ఆననం వ్రజనంవా తస్య కథమిచ్ఛేతి ॥

Having seized an opportunity for interrogation, Arjuna asks with a desire to know what the distinguishing marks of one who possesses the knowledge of the Brahma, are. స్థితప్రజ్ఞః is one who possesses the firm knowledge that he is the Para Bhrama; what is the language of him i. e., how is he talked of by others. సుమాధిష్ఠస్య means one who is devoted to knowledge; how does one who is of steady knowledge, himself speak; How does he sit and how does he walk?

—:—:—

తాత్పర్యము.

సంన్యాసికీ, (ఫలాభిలాషవహి వేదోక్తములగు కర్మములను ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో నిమగ్నమయి చేయుచున్నవానికి లేకసర్వమును వదిలుకొనినవానికి) జ్ఞాననిష్ఠయును, జ్ఞానమును, కలుగునని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పుచేత ప్రశ్నకు సావకాశముకలిగినదని అర్జునుడు పరిమార్థజ్ఞానముకలవానికి లక్షణమేమియని తెలిసికొనఁ తలచి యడుగుచున్నాడు. సమాధియందున్నవాడును, నేమబ్రహ్మవైతినను పరమార్థజ్ఞానముకలవాడును, లోకులచేత ఏమనిపిలువబడును. స్థితప్రజ్ఞుడనగా నేను

బ్రహ్మసమనిశ్చయబుద్ధిగలవాడు. ఇట్టి నేను బ్రహ్మసమనిశ్చయబుద్ధిగలవాడు (స్థితధీః) తా నెట్లుమాట్లాడును, ఎట్లుకూర్చుంటును, ఎట్లుప్రవర్తించును.

Notes.

(పశ్చిన్నం.—చీజం means cause or opportunity for a question.

సమాధిస్థస్య = “ నిత్యం నిరంతరం నియమేన సమాధిం కుర్వాణస్య ”

సమాధిస్థి యందున్నపుడు స్థితప్రజ్ఞునకు పేరేమని మొదటిరెండుపాదములచేతను అర్జునుడు అడిగెను.

మిగిలిన మూడుపాదములు సమాధిస్థుడైన స్థితప్రజ్ఞునియందు సంభవితపుగినుక సమాధినుండి లేచిన స్థితప్రజ్ఞునిగురించి యడిగెను.

తేజః—క్రీక్ష్మియును సర్వాంతర్యామియైన నారాయణుడే కనుక సకలరహస్యములను తెలిసినవాడనితలచి అష్టమపాదములో క్ష్మినిపిలిచెను.

శ్రీభగవానునాచ.

ప్రజహాతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థమనోగతాన్ ।

ఆత్మిన్యేవాత్మనాతుష్టిః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే ॥

ఉప

టీక.

(హేపార్థ = ఓయిస్తున్నవాడా), యదా = ఎప్పుడు, అన్యేవాత్మ = ఆనందుకరిసముగల ప్రత్యేగాత్మ స్వరూపమునందే, ఆత్మినా = తనచేతను, తుష్టిః = ఆనందించుచున్నవాడై, మనోగతాన్ = మనస్సునందున్న, సర్వాన్ = సమస్తములైన, కామాన్ = మనోరథములను, ప్రజహాతి = పూర్తిగా విడుచుచున్నాడో, తదా = అప్పుడు, స్థితప్రజ్ఞః = నిశ్చలమైనప్రజ్ఞగలవాడని, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నాడు.

When a man abandons all desires, being satisfied with the bliss of the realisation of the *self* by himself (ఆత్మినా), he is then called the man of steady knowledge.

Com. భాష్యం.

స్థితప్రజ్ఞస్య లక్షణమనేన శ్లోకేన పృచ్ఛతి । యోహ్యదితపవ సంన్యవ్యకర్తాణి జ్ఞానయోగనిష్ఠాయాం ప్రవృత్తః యశ్చ కర్మయోగేన తయోః స్థితప్ర

జ్ఞానేన ప్రజహాతీత్యుభయ అధ్యాయః సమాప్తిః పునః ప్రజ్ఞాతకం సాధనం చోపదిశ్యతే. సర్వత్రైవ హ్యధ్యాత్మశాస్త్రే కృతార్థతకాని యానితా న్యేన సాధనాన్యవదిశ్యంతే. యత్సాధ్యత్వాత్ యాని యత్సాధ్యాని సాధనాని లక్షణాని భవంతి తాని శ్రీభగవానువాచ ప్రజహాతీతి. ప్రజహాతి ప్రక్షిరేణ బహాతి పరిత్యజతి యదా యస్మిన్ కాలే సర్వా సమస్తా కామా ఇచ్ఛాభేదా హేపాథ! మనోగతా మనసి ప్రవిష్టా హృది ప్రవిష్టా సర్వా కామా పితౄగే తుష్టికారణాభావాత్ శరీరధారిణానిమిత్తశేషేన సత్కున్మత్తవమన్మయైవ ప్రవృత్తిః ప్రాప్తేత్యుద్దేవ్యతే. ఆగ్నివిపా ప్ర్యోక్తస్వరూపం ఆగ్నినా స్పృశైవ బాహ్యలాభనిరపేక్షస్త్వైవ పరిమార్థదర్శనామృతనిరసలాభేన అస్య స్మాదలం ప్రత్యయవా ఫిరత్రజ్ఞః ఫిణాప్రత్యేతా ఆత్మానాశ్రయివేదా ప్రజ్ఞాయస్య స ఫిరత్రజ్ఞ విద్వాన్ సద్దోచ్యతే యక్తి పుత్ర విత్త లాపహం. సంవాసీ అశ్వారామః ఆత్మకీడః ఫిరప్రజ్ఞాగ్నిర్ధః ||

In this portion beginning with the verse ప్రజహాతి to the end of the chapter (అధ్యాయ), the distinguishing attributes of the man of steady knowledge and the means (of obtaining them) are taught for the man who is devoted to knowledge, having relinquished all Karma from the very beginning, and also for one who is in pursuit of knowledge, through his devotion to Karma-yoga. For, everywhere in the science relating to Atma the distinguishing marks of the man of steady knowledge (కృతార్థ) are taught as the means of attaining to emancipation, as they are to be gotten by exertion: The Lord shows here those distinguishing attributes which, being obtainable by effort, are also the means. ప్రజహాతి means completely renounces; యదా means at the time; సమస్తా కామాన్ means all the various desires; మనోగతాన్ means that enter the heart. If it be said that, when all the desires are abandoned, there being no cause for the generation of pleasures, the continuance of life of the man who has so abandoned all desires, will be like that of an insane or intoxicated man, it is not sound for the following reason. He is satisfied with his ఆత్మేశా or the individual *inner self*, with out any regard for the (transient) external advantages, i. e., he is satisfied with the acquisition of the nectar of the realisation of the

Highest Self, with the notion "away with the rest" (అశ్వస్థావలం ప్రత్యయవాన్). క్రితశ్రద్ధః means one in whom the knowledge arising from the discrimination of the *self* and *non-self*, rests firm. He is the man of steady knowledge, who has cast away the desires for progeny, wealth and other worldly things, who has renounced all, and who plays with the *self* in the garden of the *self* (ఆత్మాకామః).

—:::—

తాత్పర్యము.

లోకములో నెవ్వడు నైరాగ్యముకలవాడై బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునందే సలకర్మలను సంన్యసింపి బ్రహ్మసృభావమును పొందుటకులేని జ్ఞానవానియెడు యోగమునందు నిష్ఠుకలవాడై ఏవరించునో, ఎవ్వడు కామములుకలవాడగుటచేత కర్మలనునడలుకొనలేక కర్మయోగముచేత జ్ఞానప్రాప్తికొరకు ప్రసరించుచుండునో అట్టివారిలకు స్థితప్రజ్ఞునియొక్క లక్షణములు చెప్పబడుచున్నవి. మరియును ఈశ్వోక్తి ముమైచిలుకొని ఈమధ్యాయము ముగియవరకును స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణముకొరటియెగాక మోక్షమును పొందవలయుననియెడు కోర్కెకలవానికి మోక్షమునుపొందుటకుదిగినసాధనములుకూడ ఉపదేశింపబడుచున్నవి. జ్ఞానియొక్క జ్ఞానలక్షణములు ఫలమగుటచేత సాధనముకానేరదు. అయినప్పటికిని అధ్యాత్మశాస్త్రమందు జ్ఞానిలక్షణములు ముముక్షువునకు ప్రయత్నసాధ్యములయినవిగుటచేత, (సాధనముచేయుచున్నవానికి) సాధనములగుచున్నవి. మరియును సర్వకామములనువదలినయెడల సంశోషమునుపొందుటకు దిగినకారణమేదియును లేదుకనుక జీవించియుండగానే సర్వకామపరిత్యాగునియొక్క ప్రవర్తన ఉన్నతప్రకృతినియొక్క సంచారమునంటినగుచున్నదనగూడదు. పలననగా సర్వకామములనుదాటి వాసనలతోగూడ వదులుకొనినవాడు బాహ్యలాభములయందేమియును కోర్కెలేనివాడై పరిమార్చబాసననునియెడు నవృత్తముకంటె నితరములగువానియందు నైరాగ్యముకలవాడై ప్రశ్యాగ్నయందు (గనయందే) తనచేతనేక్రిడించును. ఇందువలనతిష్ఠి కలుగును. ఇట్లు ఈమూత్రయమందును, ధనమందును, లోకమునందును కోర్కెనుపవలి సంచరింపబడినదాంపుడు సంన్యాసియనియును, ఆత్మారాముడనియును, స్థితప్రజ్ఞుడనియును పిలువబడును.

కామాన్ — There is a distinction between కామ, and సంకల్ప: “కామః సంకల్ప మూలకిః సంకల్పో వాసనామూలకిః న వావాసనయావినా వస్తుని సమీచిన బుద్ధిరుతేతి సమీచన బుద్ధిః వినా కామా న సుటతే”. వాసనా means previous impressions: సంకల్ప are the tendencies (‘‘కజనస్యసంసారం’’) arising from previous experiences. కామ is the desire due to that tendency; సంకల్ప is thus the cause for కామ; desire indicates want; absence of it is satisfaction; want is ignorance.

మనో రాసే — some say that desires are the feelings of the self; to avoid that notion the adjective “మనో రాసే” is used. కామార్త్య నిర్వర్తనం కైర్బుద్ధిమ్యే తదయ్యంతం తేమం మనూనిష్ఠత్వేన తేః ఇత్యాదయవానావా మనో గానాది.”

అదితః means “ప్రవాక్తవ్యం నానూనా” న రాస్యము-వేత కొరతను బట్టి ది రస్య ప్రామేయనంచే సరికొక్కటయలను ప్రకృతి గ్రహము కొరతను సంపన్నులయెదను.

యత్ప్రసాద్యత్వాత్ — This has been sufficiently explained in the తాత్పర్యము.

కారణభావః — కారణము means cause; ప్రాకృత or a portion of the past Karma is the cause of the present existence. So ప్రాకృత expires with the destruction of the body. After one becomes సంవాసీ the cause for the continuance of life, till his death, still exists, namely the unexpired portion of ప్రాకృతం.

చ హ్య శం. the highest pleasure is the realisation of the self. When one gives up all desires with their cause, the external pleasures will have no hold over him as he enjoys the highest bliss of self realisation.

అన్యథా — (One who is an aimless traveller destitute of the discrimination of good and bad is ఉన్యథా.

ఆత్మారామః — ఆత్మ + ఆరామం. ౧. ౧., One who enjoys the blissful garden of self. ఆత్మార్తే. అనగా చాహ్యజ్యోతినివాడు.

దుఃఖేష్వనుద్విగ్నునాః సుఖేషు విగతస్పృహః ।

ఓతరాగభయక్రోధః స్థితిస్థిర్మమిద్యతే ॥

36

టీక.

దుఃఖేషు = దుఃఖములువచ్చినప్పుడు, అనుద్విగ్నునాః = క్రోధమును పొందనిమనస్సుకలవాడును, సుఖేషు = సుఖములయందు, విగతస్పృహః = పో

యశ్చయాశకులవాడును, పీతగాగభయక్రోధః = సోగొట్టబడిన ప్రీతియు, భయము, కోపము గలవాడును, మునిః = అయినముని, స్థితిః = స్థిరప్రజ్ఞుడని, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నాడు.

He whose mind is unruffled by difficulties, who is uninfluenced by pleasures, and is free from attachment, fear, and anger, is the sage of steady knowledge.

.0 :-

Com. భాష్యం.

కించ సః సమ్మి—ఈ భగవద్భక్తులకాదులైన పుష్కల ఉద్వేగమున ప్రతుభిం దు శ్రాంతి వనో య్య సోయమనుద్విగ్నానాః నిధా సుఖము వ్రాప్తేషు విగతా స్పృహ తృణై యస్య నాగ్నిరివేష్టనాగృధానే సుఖాన్యనుసృజతే స విగతస్పృహ. ఏతరాగభయక్రోధః రాగశ్చ భయశ్చ క్రోధశ్చ వీతా విగతా రాగభయక్రోధా యస్మాత్ స పీతరాగభయక్రోధః స్థితిః స్థిరప్రజ్ఞా మునిః సంన్యాసీ తదోచ్యతే ॥

ఉద్విగ్నానాః means one whose heart is not agitated amid (the three-fold) calamities of ఆహ్యాత్మిక &c. Similarly one whose thirst for pleasures does not increase with the increase of pleasures, unlike fire whose thirst increases as fuel is added to it, is విగతస్పృహః. వీతరాగభయక్రోధః is one who is freed from attachment, fear and anger. స్థితిః is one of steady knowledge; He is called a sage, who has renounced all karma.

తాత్పర్యము.

ఈశ్లోకముచే స్థితప్రజ్ఞనియొక్క మరొకొన్నిలక్షణములు చెప్పబడుచున్నవి. జ్వరము మొదలుగాగల ఆహ్యాత్మికములును, పెద్దపులులు, సర్పములు మొదలుగాగల ఆధిభౌతికములును, అతివాత, అతివృష్టి మొదలుగాగల ఆధిపైకములును అనునట్టి చూఁకములు సంభవించినపుడు ఎవడు మనోక్రోధమును పొందడో, ఆగృహ్యత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిపైకములగు సుఖములు అనగా ఆ సృష్టికాదిమూఁకములు

లేకుండుటయను సుఖమునంభవిం దినపుడు వివేకియై కిట్టెలమన్నచుటచేత అగ్ని హుత్రుడు నృద్ధిబొందినవిషమున ఆకలిలనాడై విజ్ఞువీర్యో, ఎవడు గాగిద్వేష భయాదులు లేనివాడో, వాడు స్వస్థస్థానస్థానమును స్థితిప్రజ్ఞుడగుచున్నాడు. ప్రారబ్ధముచేత దుఃఖములు సంభూతములయినవిధముగానే దుఃఖము వెనుకగలుగు వ్యసనముగూడ ప్రారబ్ధకారమున నిబిదిత్యపనమునుబొందచున్నదిగాయని తలపకి దుఃఖములుమాత్రము ప్రారబ్ధానీనము, వ్యసనము భ్రాంతిచేరిగలుగునుఅని వివేకి భ్రాంతిహితుడగుటచేత వ్యసనమును బొందుడు.

Notes.

ఆధ్యాత్మికాదుః :- Misfortunes are three-fold.

(1) ఆధ్యాత్మిక - Calamities arising from some disorder in one's own body, such as fever, headach &c.; (2) ఆధిభౌతిక - Calamities arising from external objects such as tigers, snakes &c.; (3) ఆధిదైవిక - Calamities arising from the action of the presiding deities such as, wind, rain, and also from యశరాక్షసవిశాపాదులు. Pleasures also are three-fold. ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక and ఆధిదైవిక such as sound health &c freedom from reptiles, &c. regular timely rains &c.

టీక రాగిభయక్రోధః - “అపకాశి రుగ్ని, అపకారిణి క్రోధః, ఆసన్నే మరణాశి రౌ భయం. పితృత్రయం స్థూలసూక్ష్మణూ నస్త్రాస్త్రయేష స తీతః. క్రోధః”

మార్గః - “శ్రుతిం, దృష్టం చ, సప్తమృత సర్వం ప్రతిష్ఠా ద్విష్యైవ బ్రహ్మైవ మను తే పర్యంత జానాల సమ తి త్తనాకారేణల మునః ప్రవృత్తం”.

ఆధిభౌతిక is compared to the causes of pleasures. Fire increases when fuel is added; but a wise man does not long for more pleasures.

యస్సస్వత్రాసభిన్నహస్తత్రత్రావప్య శుభాశుభం ।

నాభినందతి నన్నేషై తస్య ప్రజ్ఞా సస్మృతా ॥

57

టీక.

యః = ఏయత్రీశ్రేష్ఠుడు, సర్వత్ర = సకలద్రయోజనములయందును, అన

భిన్నహస్తాః = అత్యంతాసక్తిరహితుడో, తత్తత్ శుభాశుభం = ఆయా శుభాశుభ

ములను, ప్రాప్య = పొంది, నాభినందతి = సంతోషింపవో, నద్వేష్టి = ద్వేషము నుపొందవో, తన్య = అట్టిమునివరునియొక్క, ప్రజ్ఞా = ఆత్మనాస్తివివేకజ్ఞానము, ప్రతిష్ఠితా = మిగులస్థిరమునదగుచున్నది.

His discriminative knowledge becomes steady, who being free from attachment everywhere, neither rejoices nor hates when good or bad happens.

—:0:—

Com. భాష్యం.

యోమునిః సర్వత్ర దేహజీవితాదిష్వప్యభిసేహః సేహః పరితః తత్తత్ ప్రాప్య శుభాశుభం తత్తచ్ఛుభం అశుభంవా లభ్యా నాభినందతి నద్వేష్టి శుభం ప్రాప్య నత్యుద్యతి నహృష్యశుభంచ ప్రాప్య నద్వేష్టి ఇత్యర్థః । తస్యైవం వార్ష విషాదవృత్తన్య వివేకజా ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితాభవతి ॥

The *munī* who has abandoned all attachment for body, life &c, does not delight in pleasure nor show hatred towards pain, when they happen; when he is thus free from likes and dislikes, his discriminative knowledge becomes steady,

-:0:-

తాత్పర్యము.

వివేకవంతుడగు విద్వాంసునకు వివేకమువలనగలుగు జ్ఞానము ఏవిధముగా స్థిరముగానుండునో కృష్ణుడీశ్లోకములో చెప్పుచున్నాడు. దేహ, జీవ, భార్యా, పుత్రాదులయందు నేను, నాది, అను అభిమానమును, అప్పుడప్పుడుగలుగు శుభాశుభములయందు సంతోషవ్యసనములును లేని మునియొక్క ఆత్మనాస్తివివేకమువలన గలిగిన జ్ఞానము స్థిరమైనది.

Notes.

అనభిసేహః;—The absence of attachment is the cause for indifference to pleasure and pain.

సర్వేష్టి, నాభినందతి:—ప్రారబ్ధకళముచేత శుభాశుభములు సంగతిగించుచున్నవనివేక
కాటివిషయమై హర్షవిపాదములను బొందడు. మరియును సుముక్షువగువాడు నిందించుట,
పొగడుట, మొదలగువానిని దెలుపునట్టిచూటలను చెప్పగూడదని ఈశ్వరముచెప్పచున్నది.

యదా సంహరతే చాయం కూర్శ్మింగానీవ సర్వతః ।

ఇంద్రియాణీంద్రియాథేభ్యస్తప్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥

పీఠిక

టీక.

యదా = ఎప్పుడు, అయం = ఈయోగి, ఇంద్రియాథేభ్యః = సర్వవిషయములవలనను, ఇంద్రియాణి = శ్రోత్రాదీంద్రియములను, కూర్శ్మః = తాబేలు, సర్వతః = అంతటను, అంగానీవ = కరవరణాద్యవయవములనులెనే, సంహరతే = ఉపసంహరించుచున్నాడో, తదా = అప్పుడు, తస్య = ఆయోగియొక్క, ప్రజ్ఞా = జ్ఞానము, ప్రతిష్ఠితా = మిగులస్థిరమైనది అగుచున్నది.

When the Yogi withdraws his senses from the sense-objects, as a tortoise draws in, on all sides, its limbs, then his knowledge is (said to be) steady.

Com. భాష్యం.

యదా సంహరతే సమ్యక్ ఉపసంహరతేవ అయం జ్ఞాననిష్ఠాయాం ప్రవృత్తి యతిః కూర్శ్మింగానీవ సర్వతః యథా కూర్శ్మి భయాత్ స్వాన్యంగాన్య పసంహరతి సర్వతః ఏవం జ్ఞాననిష్ఠ ఇంద్రియాణీంద్రియాథేభ్యః సర్వవిషయేభ్యః ఉపసంహరతే తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితేత్యుక్తార్థం వాక్యమ్ ॥

When the sage who is engaged in the pursuit of the path of knowledge, withdraws his senses from all the sense-objects, as tortoise draws in its limbs on all sides through fear, then his knowledge is steady.

తాత్పర్యము.

వైరాగ్యాది జ్ఞాననిష్ఠసిద్ధికొరకు సాధకునకు ఇంద్రియజయము ఆవశ్యకముగుటచేత కృష్ణుడీశ్లోకములో మును తునునగువానికి ఇంద్రియజయమును బోధించుచున్నాడు. మును తునునగువాడు సకలేంద్రియములను విషయములమీదికి బోకుండునట్లు చేయవలయును. అప్పుడు ఆయోగికి ఆత్మానాశ్శాంతివేకమువలనగలిగిన జ్ఞానము స్థిరమైయుండును.

Notes.

This verse suggests another duty to be performed by *one desirous of* 'మాక్ష. జిజ్ఞాసారేవ కర్తవ్యం తిరంగసూచయత'

వైరాగ్యము, మాత్సర్యము, ఆత్మపరుడైయుండుట అనునవి జ్ఞాననిష్ఠసిద్ధికి ముఖ్యకారణములు. ఇంద్రియజయమైనది ఇవీనీనీధిపపు. కావున ఇంద్రియజయమావశ్యకము.

సంకారతే = This word does not mean total annihilation but only complete withdrawal.

అయః—This word does not mean నితఃప్రజ్ఞః or one of steady knowledge but means one who has been working in the path of knowledge ('జ్ఞాననిష్ఠాయాం ప్రవృత్తిః').

కూర్మః—The tortoise withdraws its limbs out of fear of others (పరభయభయత్). The Yogi also must withdraw from the objects of sensuous enjoyment through fear of the faults of attachment, aversion &c., or through fear of obstruction to his contemplation "భయార్ రాగాది దోషప్రసక్తిభయార్ సమాధివిఘ్నభయార్చ".

విషయావినివర్తంతే నిరావేశస్యదేహినః ।

రసవర్జం రిపోన్యన్య పరంన్యస్త్రా నివర్తతే ॥

59

టీక.

నిరావేశస్య = శ్రోత్రేంద్రియాదులచేత శబ్దము మొదలుగాగలవిషయములను గ్రహింపని, దేహినః = దేహభిమానముగలజీవునకు, విషయాః = శబ్దాదివిషయములు (వాటిఅనుభవము), రసవర్జం = అభిలాషనుమాత్రమువదలి, వినివర్తంతే = మరలిపోవుచున్నది. అన్య (విషయములను ఇంద్రియములచేత గ్రహింపక

దేహభిమానమునువలనకొనిన) స్థితప్రజ్ఞానకు, పరం = పరమాత్మను, దృష్టా = చూచి, రసోపి = అభిలాషయును, నివర్తతే = మరలిపోవుచున్నది.

The sense-objects turn away but not the taste for them, from an abstinent dweller in the body (Jiva); and even the relish turns away from him who has comprehended the Highest.

—:::—

Com. భావ్యం.

— u. —

తత్ర విషయా ననాహరిణః ఆత్మసన్యాసి ఇంద్రియాణి స హ్రీయంతే న తు గద్విషయోరాగః స కిధం సంహ్రీయతి ఇత్యుచ్యతే ఓషయాకతి। యద్యపి విషయా విషయోపలక్షితాని విషయశబ్దవాచ్యానింద్రియాణి నిరాహారిస్య అనా హ్రీయమాణవిషయస్య దేహినః కిప్తే తపసి స్థితిస్య మూఢసన్యాసి నివర్తతే దే హినః దేహవలః రసవర్జం రసో రాగో విషయేషు యః తం వర్జియిత్వా రసశబ్దో రాగే ప్రసిద్ధిః స్వచ్ఛందాః స్వరసేన ప్రవృత్తోసి కో రసజ్ఞఇత్యాది దర్శనాత్ సోఽపి రసో రంజనకూపః సూక్ష్మః అస్య యతః పరం పరమార్థసన్ధ్యం బ్రహ్మ దృ ష్టోపలభ్యాహమేవ తదితి వర్తమానస్య నివర్తతే నిర్భీజం విషయః శ్చానం సంప ద్యతే ఇత్యర్థః। నానాని వన్యదృశ్యే రసస్య ఉచ్ఛేదః తస్మాత్ సన్యోగదర్శనా త్మికాయః శ్చైవర్యం కర్తవ్యమిత్యభిప్రాయః॥

Now, the senses of even the deceased man who is incapable of enjoying the sense-objects, are withdrawn but the taste for them does not cease. It is here stated in the words of the verse 'విష యా' how that taste also ceases. విషయాః which literally denote sense-objects, but mean here senses which comprehend the sense-objects, withdraw from objects in the case of one who is not capable of enjoying the sensuous objects and also in the case of the ignorant man who, engaged in severe penances, abstains from the enjoyment of sense-objects. దేహినః means of the resident in the body who is under the notion that he possesses a body. రస is used in the well known sense of taste for the sense objects, as observed in the passage "స్వచ్ఛందతః...శరణః". Even this subtle taste of the form of

attachment ceases in the case of one who has realised the Brahman in the form 'that I am'. సాక్షాత్తే means his cognition of the sense object becomes devoid of the seed. In the absence of complete comprehension, the taste (for objects) is not eradicated. Therefore steady effort for the full realisation of the *self* must be made.

తాత్పర్యము.

ఇంద్రియములను విషయములమీదికి బోకుండునట్లు చేయుట జ్ఞానముస్థిరముగానుండుటకు దగిన కారణమని చెప్పితివి. అయితే లోకములో యేదోయొక కార్యమును దేశించి కఠినతపస్సచేయుచు మూఁడునవలంబించి ఇంద్రియములచేత విషయములను అనుభవింపనిదేహాభిమానికని, రోగాదులచేత పీడింపబడుచున్నవారికిని, ఇంద్రియములు విషయములమీదికి పోకయుండును. అయినప్పటికి విషయాభిలాష నశించదు. కావున నీవు చెప్పినమాటయుచితి మగనుండలేని యజ్ఞునుడగు నేమోయనితెలిచి బ్రహ్మజ్ఞానిమును బ్రహ్మజ్ఞానవిప్రయును విషయాభిలాష రాహిత్యమువలన గలుగునని కృష్ణుడేర్ఘోకిములూ చెప్పచున్నాడు. విషయములనగా విషయములను గ్రహించు ఇంద్రియములు. దేహినః అనగా దేహాభిమానముగలవానికి. “స్వచ్ఛందతః స్వరసేన వ్రవృతోరసికో రసజ్ఞః” (ఇచ్చానుసారముగ వ్రవర్తించువాడు రసికుడు రసజ్ఞుడు) అనునట్టి వృద్ధవాక్యప్రయోగములయందు రసశబ్దమునకు రాగము అనగా కోరిక అగమనిచెప్పబడియున్నది. ఇంద్రియములను విషయములమీదికి ఆశతోపోకుండునట్లు చేసినయెడల విషయజ్ఞానముసోపును. సద్గురూపదేశాదులచేతను నేను బ్రహ్మనియితిననునట్టి జ్ఞానముకలుగగానే సూక్ష్మమైన విషయాభిలాషకూడబోవును. అప్పుడు ఆత్మజ్ఞానము స్థిరముగానుండును గనుక ఆత్మానాత్మవివేకమువలన గలిగిన జ్ఞానము స్థిరముగానుండుటకు దగిన యత్నము చేయవలయును.

Notes.

నిరాహారః.—One who fasts through necessity or choice is నిరాహారః. Certain men, for certain purposes, perform austerities under vows. During that time, they may abstain from sensuous objects. Again

the burning light. I shall behold, by your favour, your glorious and agreeable form. I am not entreating you as a servant would do. I am one with the Purusha who resides in the solar sphere, having for his members the వ్యాకృత. He is భువ. because he takes the form of man (భువ) or he fills the whole universe, in the shape of Prana and intelligence; or because he resides in the city of heart.

.0:
సాత్త్వికము.

జగత్తును పోషించుటచేత సూర్యుడు, పూషణ' అనియును, ఒంటరిగా చరించుటచేత, 'ఏక రై' అనియును, స్వమునకు శేషకుడుటచేత, 'యను' యనియును, కిరణములను, ప్రాణములను, శ్రవణదార్ధములను స్వీకరించుటచేత, 'సూర్య' యనియును, బ్రహ్మకు సంతానరూపముగుటచేత, 'ప్రాజాపత్య' యనియును, పిలువబడుచున్నాడు. ఓసూర్యుడా నీకిరణసమూహమును మారముగాఁజేయుము. దహించు నీ తేజస్సును ఉపసంహరింపుము. కిశ్యాణగిమమగునీరూపమును నేను చూచెదను. నేనునీమండలమందుండు బ్రహ్మముకింటె భిన్నుడనుకాను. కావున నేను నవుకరమలె యాచించుటలేదు పురుషాకారముగానుండువాడు, లేక జగత్తును ప్రాణబుధ్యాత్మికముగా నిండియున్నవాడు, లేక హృదయపురిమందుండువాడు, పురుషుడెబడుచున్నాడు.

Notes.

ఏక రై.—There is a Sruti "సూర్యుఁడ కాకీ చరతి".

సూర్య —This may mean one who goes well in heavens = సూర్యుడు or the absorber of liquids &c.

యత్ = the well known = ప్రసిద్ధి.

కశ్యాణతమం —అతనియెడ కిశ్యాణం, అనందాత్మిరూపం.

పశ్యామి = realise = సాక్షాత్ కరమి.

యః = ప్రసిద్ధి, ఆ సా = ఆచర్యమగుడితఁడ.

సూర్యః = the Brahma in the solar orb is not visible; the second ఆ సా means శాస్త్రదృష్టి ప్రత్యక్షః = directly seen through the eye of the Sastras

అహం=means the Brahman who is the object of 'I' "అశ్రుక్త త్వయాంబభాః".

బ్రహ్మశ్రుతి is a mystical word or sound. The important ones are ఓం, భూః, భువః, శువః. These commence the daily prayers of 'Brahma'. Here the Vyahritis are the members of the sun. భూః is his head, భువః is shoulders, శువః: కరిస్థాపాదా feet; తస్యభూమిః భవ ఇతి బాహుః శువరీరి కరిస్థాపాదాని తస్యర్థః.

వాయురనిలమమృతమథేనం భస్మాన్తన్ శరీరం ।

ఓంక్రతోస్మరకృత్ తన్ స్మరకృతోస్మరకృత్ తన్ స్మర ॥

17

టీక.

అథ = అనంతరమందు, ఇదంశరీరం = ఈశరీరము, భస్మాంతం = భస్మ మే అంతముగాగలది (అపుగాక). వాయుః = ఈశరీరస్థమగుప్రాణవాయువు, అమృతం = నాశనములేని, అనిలం = సర్వవ్యాపిమగుసూత్రాత్మప్రాణమును (పొందుగాక), క్రతో = సంకల్పరూపమగుపరమాత్మా, ఓం = ఓంఅని, స్మర = స్మరింపజేయుమా, కృతం = ఇదివరకుజేయబడినదానిని, స్మర = స్మరింపజేయుమా.

Let the air (confined in the body and known as Prana) become merged in the imperishable and all-pervading Air; let this body end in being burnt away to ashes. O! Atma in the form of mind (క్రతో), put me in mind of ఓం. Remember what has been done. O! Atma in the shape of mind, remember what has been done.

Com. భాష్యం

అథేదానీం మమ మరివ్యతో వాయుః ప్రాణోఽభ్యాగ్మపరిచ్ఛేదం హి త్వాఽధిదైవతాత్మానం సర్వాత్మకమనిలం అమృతం సూత్రాత్మానం ప్రతిపద్యతామితి వాక్యశేషః । లింగం చేదం జ్ఞానకర్మసంస్కృతముష్టామితి ద్రష్టవ్యమ్ ఇదయావసామర్థ్యాత్ । అథేదం శరీరమగ్నమృతం భస్మాన్తం భూయాత్ గోపాననమోంప్రతీకాత్మకత్వాత్ సర్వాత్మకమగ్నాభ్యాం బ్రహ్మభే

దేవోవ్యతే । హేత్రతో సంకల్పాత్మకస్థరయన్మమస్మర్తవ్యం తస్య కాలోయం
ప్రశ్నపస్థితః అతః స్మరైతావంతం కాలం భావితం కృతకుగే) స్థర యన్మయా
బాల్మవభృత్యనుష్ఠితం కర్మ తచ్చ స్థర క్రతో స్థరకృతం స్మరేతి పునర్వచన
మాదరార్థమ్ ॥

Now, as I am dying let the air or Prana leave its confinement within the body, and enter the immortal, the all-pervading, divine form of air known, as Suthrathman. The word ప్రవేశ్యతాం or 'enter' should be supplied after the word అహం, to complete the sentence. It is to be noted that the notion " Let my subtle body or లింగశరీరం which is purified by the knowledge of the deities and the performance of Karma, ascend " must be supplied by virtue of an entrance, having been entreated; now let this body which is given as an oblation to Agni, end in being reduced to ashes. ౬౬, according to the mode of worship, being a ప్రతిక or substitute for the Truth known as Agni, is spoken of as *one* with Brahman. క్రతో means O! mind of thought forms, remember *i. e.*, the time to remember what I should, has now come. So remember what has been thought of all this time. O! Agni, remember what has been done *i. e.*, all the Karma that has been done by me from my childhood. The repetition of the expression కృతాశ్మర denotes anxiety of mind.

—::0::—

తాత్పర్యము.

పూర్వోక్తమైన కిర్మజ్ఞానసముచ్చయమును అనుష్ఠించు సగుణవిద్యోపా
సగుడు మరణకాలమందు తినిప్రాణము అధ్యాత్మస్వరూపమగు దేహబంధమును
విడిచి ఆధిదైవతాత్మస్వరూపమయిన సూత్రాత్మకమగు నాశనరహితమైన బహి
ర్వాయువును బొందుగాకయని అన్వయించుకొనవలెను. నాకుమార్గమును ఇప్పుని
యాచించుటచేత “జ్ఞానకర్మముల చేతను పవిత్రమగు నాలింగశరీరము పైకివె
ళ్ళునుగాక ” యనునది లోపించినట్లు అన్వయించవలెను. అన్నిటి ఆహుతిగానున్న
ఈదేహము భస్మమయిపోవునుగాక. ఉపాసనానుసారముగా సత్యాత్మకు ప్రతిక

మగు ఓమ్ అనునది బ్రహ్మముగా జెప్పబడినది. ఓమ్ అనిస్మరింపజేయుమా. ఓ పరమాత్మా ఇంతవరకును భావనజేసినదానిని స్మరించుకాలము సంప్రాప్తమయినది. దానిని స్మరణవిషయముచేయుమా. బాల్యసభృతినాచేత అనుష్ఠించబడిన జ్ఞానకర్మలను స్మరింపజేయుమా. క్రితోస్మర, క్రితోస్మర అని అభ్యంతాదరముకొరకు రెండుసార్లుచెప్పబడినది.

Notes.

హిరణ్యమేన— పూచిన్నేకలై అనువాత్రములు సగవదా సగుణవిద్యోహసమనిదేతి పరిపవడవలయును.

శంఠ రాశర్జ explains this manthra with slight modifications; వాయుః ప్రాణరూపః నిలం బాహ్యవాయురాయుః; Let the inside air known as Prana join the external air, అమృతం అనందాత్మరూపం సోఽహమస్మేతేషా ర్జుణసంబంధః. The word అమృతం is made to agree with శావం in the previous manthra & e, it means 'I am the immortal Atma

అశ్వదం = వాయురూపరాశంతరం, జరం = ప్రతిష్ఠ.

భస్మాతరం = భస్మ అంలేయస్మాత్ తతః భస్మా తం.

శరీరం = సూలం హోవం పృఃపింశాయి. After Prana has left its confinement, let this gross body (ఇదం) which will be reduced to ashes, enter the gross earth.

అఛ్యతా - The individual spirit which belongs to and presides over the body అభిదేవతం—the body of gods and superhuman beings, అఘాతః—the essential element of matter.

సూత్రాత్మ — అన్నిటియందును వ్యాపించియుండెడివాడిగుటచేత వాయువు సూత్రాత్మత్వయంపిలువబడుచున్నాడు.

యథోపాసనం—The ఛాందోగ్యోపనిషత్ exhaustively deals with the various aspects and the ways of worshipping the syllable ఓమ్. It opens with “ ఓమిత్యేదిదక్షరముద్గ్రీకుమపాఠీతి ”. One ought to meditate upon the syllable ఓమ్. The word ఓమ్ is composed of the parts ఆ, ఉ, వ which mean the Brahma, the Vishnu and the Siva. The Verbal form ఓమ్ becomes the image (చరీక) of the *supreme self*, like idols. So the word ఓం is one with Brahma.

१७४५:— The dying man requests that he may be put in mind of the deva who has been the object of his life-long worship, at the time of death.

క్రతుః :— సంచలన్ముఖః & c., the god sun, the inspirer of thoughts.

అగ్నేనయసుః ధారాయే అస్మాన్ విశ్వానిదేవయానాని
విహ్వాన్. యాయోధ్యసృజ్జువలరాణమేహ భూయిష్ఠాం
తే నమః కిం విదేహమ్ ॥ ఇత్యుపనిషత్.

ఇతి నాజన నేయసంహితోపనిశత్సంపూర్ణా.
ఓమ్ పూర్ణమరః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణము చ్యతే ।
పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణ మేవావశిష్యతే ॥
ఓమ్ శాంతిః శాంతిః శాంతిః..

ప్రశ్న.

హేఅగ్నే = అగ్నిశబ్దచుష్కగుప్తానీ, అస్మాక్ = మమ్మలను, సుప
ధా = ఉత్తమమార్గముచేరిను, రాయే = కిర్మిఫలభోగముకొరకు, నయి = తీసి
కొనిపోయ్యా, దేవ = దీప్తస్వరూపుడా, విశ్వాని = సకలమైన, వయునాని = క
ర్మములను, విద్వాన్ = తెలిసికొనినవాడవై, అస్మత్ = మావల్లనుండి, జుహూ
రాణం = కుటిలవచనకూపముగు, ఏవశి = పాపమును, యాయోధ = తొలిగింప
జేయుమా, తే = నీకొరకు, వయం = మేము, భూయిష్ఠాం = విస్తారముగు, నమ
ఉక్తిం = నమస్కారవాక్యమును, విధేమ = చేయుచున్నాము.

O Agrī, lead us on by the good path, for the enjoyment of the results of our karma; O resplendent god (अस्र), knowing all our deeds, remove from us the sin of fraud and dishonesty. We offer to you plentiful words of prostrations.

-----:0:-----

Com. భాష్యం.

—:0:—

పునరన్వేష మంత్రేణ మార్గం యాచతే | అగ్నేనయేతి—హే అగ్నే న
య గమయ సుపథా శోభ నేన మార్గేణ సుపథేతి విశేషణం దక్షిణమార్గస్యవ్యగ్య

ర్థం నిర్విణ్ణోహం దక్షిణేన మార్గేణ గతా గతలక్షణేన అగో యాచే త్వాం
పునఃపునః గహనాగమనస్సితేన శోభనేన పథానయ రాయో ధనాయ కర్మఫల
భోగాయేత్యర్థః । అస్మాక్ యథోక్తకర్మఫలవిశిష్టా విశ్వాని సర్వాణి హేదేవ
వయునాని కర్మాణి ప్రజ్ఞానానివా ఏద్యా జానన్ । కించ యయోధి వియో
జయ వినాశయ అస్మత్ అస్సత్తో జాహురాణం కుటిలం వంచనాత్మికం పనః
పాపం తతో వయం విశుద్ధాః సస్త ఇష్టం ప్రాప్నోమ్యమ ఇన్యభిప్రాయః । కింతు
వయమిదానీం తే నశక్నుమ పరిచర్యాం కిర్తుం భూయిష్ఠాం బహుతరాం తే తు
భ్యం నమఉక్తిం నమసాకరవచనం విధేమ నమసాకరేణ పరిచరేమేత్యర్థః ॥

అద్యమూ వృక్ష్యం తీర్త్వా విశ్వయామృతమశ్నుతే । వినాశేన
మృక్ష్యం తీర్త్వా సంభూత్యామృతమశ్నుత ఇతి శ్రుత్వా కేచిత్ సంశయం కు
ర్వంతి । అతః తన్నిరాకరణార్థం సంక్షేపతో విచారణాం కరిష్యామః । తత్ర తా
వత్ కిన్నిమిత్తః సంశయఇత్యుచ్యతే । విద్యాశబ్దేన ముఖ్యా పరిమాతృవిద్యైవ క
స్మాన్నమృత్యు తేమృతత్వంచ సమాక్తాయాః పరిమాతృవిద్యాయాః కర్మణశ్చ
విరోధాత్ సముచ్చయానుపపత్తిః । సత్యం విరోధస్తు నావగమ్యతే విరోధావిరో
ధయోః శాస్త్రప్రమాణకర్తృత్వే యథావిద్యానుష్ఠానం విద్యోచననంచ శా
స్త్రప్రమాణకం తథా తద్విరోధావిరోధావపి యథావ సహింస్యాన్పూర్వాభూతా
నీతి శాస్త్రాదవగతిం పునః శాస్త్రేనైవ బాధ్యతేధ్వరే వశుం హింస్యాదితి । ఏ
వం విద్యావిద్యయోరపిస్యత్ విద్యాకర్మణశ్చ సముచ్చయో నదూరమేతే వి
పరీతే విఘాతీ అవిద్యాయావవిద్యేతి శ్రుతేః । విద్యాంశావిద్యాంశేతి వచనాద
విరోధఇతిచేన్న హేతుస్వరూపఫలవిరోధాత్ । విద్యావిద్యావిరోధావిరోధ
యోర్విల్పసంభవాత్ సముచ్చయ విధానాదవిరోధ ఏవేతిచేన్న । సహసం
భవానుపపత్తేః క్రమేనై కాశ్రయేప్యతాం విద్యావిద్యే ఇతిచేన్న విద్యోన్నతా
వవిద్యాయాహ్యాస్త త్వాత్తదాశ్రయేవిద్యానుపపత్తేః సహ్యగ్నిరుష్ణః ప్రకాశశ్చే
తి విజ్ఞానోత్పత్తే యస్మిన్నాశ్రయే తమత్వన్నంతస్మిన్నేవాశ్రయే శీతోఽగ్నిరప్ర
కాశోవేత్యవిద్యాయా ఉత్పత్తిర్నాపి సంశయోఽజ్ఞానంవా । యస్మిన్ సర్వాణి
భూతాని ఆత్మైవాభూద్విజానతః । తత్ర తోమాహః కః శోకః పకత్వమనుపశ్య

త ఇతి శోక మోహాద్యసంభవశ్రుతేః । అవిద్యాసంభవాత్ నిడుచు దానన్య కర
శోఽన్యసువచ త్రిగువోచాను । అమృతమశ్మత్యత్యక్త్యాపేక్షితున్మృతం విద్యాశ
జ్ఞేన వరమాత్మవిద్యాగహనే హిరణ్మయేనేత్యాదినా ద్వారమాగ్నాది యాచన
మనుషపన్నం స్యాత్తస్మాదుపాసనయా సముచ్ఛయోనవరమాత్మవిజానేనేతి య
థాఽస్మాభిర్వాక్యభ్యాతం ఏవ మంత్రాణామర్థభివ్యవహర్యతే ॥

ఇతి శ్రీగోవిందభగవత్ పూజ్యపాదశిష్యస్య పరమహంస

పరివ్రాజకాచార్యస్య శ్రీశంకరభగవతః కృతౌ

వాజసనేయసంహితోపనిషద్భాష్యం

సంపూర్ణం.

ఓంకరిణ్యత్.

Again he entreats passage by another manthra, namely అన్నే
శయ... శయ means lead. శుపథా means by good path. The epithet
శుపథా is used to keep away the southern path. The dying man who
entreats a passage is to be understood as saying, "I entreat thee,
because I am pained and overcome with grief by going over and
over again along the southern path, by travelling along which one
is sure to return. Please therefore take me along the good path
(northern path) which knows no returning". రాజు means 'for
wealth' i. e., for the enjoyment of the fruits of karma. అస్మాకే
means 'us' possessed of the results of the aforesaid Karma; ఏవాని
means 'all'; వయసాని means actions or knowledge. విద్యాన్ means
'knowing'; కించ moreover; యుజ్మాని means 'destroy'. అఘ్నత్ = 'from
us'. జాహురాణం means 'in the shape of fraud'. ఏశః = means sin.
The meaning is, being purified from it, we get the satisfaction of
our desires. But now (at this stage) we are not able to do you
(physical) service. భూయస్థేః means many. We can serve you
only by offering many prostrations through words. Some doubt
has been entertained by some regarding the construction of the
latter halves of the 11th and the 14th mantras. We therefore inter
briefly into their discussion for dispelling their doubt. It is to be
asked what the doubt is about. It is this-why should not the term
విద్యా be understood as importing, in its primary sense, the know-

ledge of Paramathma and so also అపృథక్త్వం (in the above passage)? They argue thus. There is indeed an inconsistency in the combination of the performance of karma and the knowledge of Paramathma, as they are naturally opposed to each other. This antagonism is not perceivable. For, antagonism and agreement are based alike on the authority of the sastras; just as the performance of karma (అపార్యం) and the devotion to knowledge (విద్యాపాశనం) rest alike on the authority of Sastras, so also is their antagonism or agreement. For instance, the (sastric) injunction 'do not kill any being' is overruled by another sastric injunction, 'In sacrifice kill a sheep'. The same thing applies to karma and knowledge. If it be contented that the combination of karma and knowledge cannot co-exist, on the authority of the sruti "They are opposed to each other and travel at great distance by different roads, karma and knowledge" we say that there is no antagonism between them by virtue of the text. "He who follows both knowledge and karma..." (11 manthra). We (the Sidhanti) say it is not so; For, they are opposed to each other, in their causes, nature and results. But if it be contented that, from the non-existence of the option of knowledge and karma being opposed and not opposed to each other and from the existence of injunction regarding the combination of knowledge and karma, there is no antagonism, we say that the contention is unsound. For, their co-existence (సహసంభవం) is impossible. If it be urged that they may gradually grow to exist together in the same individual, we say it cannot be. For, when knowledge springs up, ignorance disappears; so ignorance cannot exist in the individual in whom knowledge resides. It is a well known fact (సః) that, when the knowledge that fire is hot and bright arises in an individual, the knowledge that it is neither hot nor bright cannot exist, nor even the doubt whether it is hot or bright, can arise in the same individual, at the sametime. For, grief and delusion can no longer exist, as declared by the Sruti "when to the knower all living beings become one with his own Atma, where is grief, where is delusion to one who sees this unity". We have already stated that when ignorance ceases to

ఉదక తేజస్సులకు ఈక్షిణ్యత్వము గాణముగా నీక్రిందశ్రుతులలో చెప్పబడియుండుటచేత గాణార్థమువచ్చినదని పూర్వపక్షీనమర్థించుచున్నాడు. శ్రుతి “తత్తేజవిక్షుతః తాతపవిత్రంత” (తేజస్సు ఆలోదించెను. ఉదకములు ఆలోదించెను). ఇచట అగ్నిజలాదిఃస్త్వపులు శ్రుతియందు సత్త్వపురస్సరముగా సృష్టించినట్లు చేతనత్వోపగముచేయబడుచున్నది. ఛాందోగ్యోపనిషత్తుయందు ఆసితధ్యాయములో వివరించబడిన ‘సత్’ అనుపదముచేత తెలియజేయబడిన జగత్కారణకర్తకు ఈక్షణ్యధర్మము జౌపచారికముగా గ్రహించబడవలయును. ఏలనగా ఆఖండయందు చాలాధాన్యము అనేతనములకు ఈక్షణ్యధర్మము జౌపచారికముగా జెప్పబడినది. అచట సత్త్వదాగ్ధము అచేతనమగు ప్రధానమయియున్నది. కావున శ్రుతిచోదితమగునీక్షిణ్యత్వము ప్రధానకారణవాదమునకు విరోధికాదని సాంఖ్యులు వాదించగా నీతిరువాత సూత్రముప్రవర్తించినది

Notes.

అగ్నిత్వాత్ = అపేదప్రమాణిత్యాత్ i. e., not based on the authority of the Vedas.

శబిల...ప్రాతః:— this sutra (2 అ. 1 పా. 4 సూ) shows by reasoning how from homogenous Brahma the world with endless diversities has emanated.

విపరిషత్ = tends to fall.

ప్రత్యాశస్సన్దే = on the eve of impending creation.

The position of the Sankhyas.

Granting that ‘thought’ is ascribed to the cause of the universe and that the *non-intelligent* Pradhana cannot therefore be the cause, as the Sidhanti contends, the Sankhya says that non-intelligent things are spoken of as intelligent agents in a figurative sense. He gives two illustrations from ordinary life and two illustrations from Sruti, in proof of his statement.

(1) People seeing a river bank about to fall, say that the bank is *inclined* to fall as if the non-intelligent bank possessed intelligence.

(2) Some intelligent person intends to do a certain act and according to his purpose does it. So Pradhana by virtue of its own nature manifests itself through మహాదా. The two illustrations from the sruties are "the fire thought; the water thought".

మహత్ :— This is the second principle in the evolution. This is called ఆదేశత్వం, బుద్ధితత్వం or మహత్ తత్వం.

తద్భూత్ సకర్తృకం :—In the second Khanda of the sixth Adhyaya in the Chandogya Upanishad, it is stated (1) " సదేవసా మృదమగ్రహ సీత్..., తద్వైక్షతమహస్యాప్రజామృతం". "In the beginning this (universe) was a pure Being... *It saw* 'may I be many...'. (2) 'తాఅజవైక్షత' 'The waters saw'—; (3) 'తద్వైక్షత' 'The fire saw'. The word 'వైక్షత = saw' has been used thrice in the Khanda; the word వైక్షత has been used figuratively in the case of the non intelligent things such as fire and water in two places. In the first passage తత్ in 'తద్వైక్షత' refers to సత్ (Being) which is the agent of the act of 'seeing'; so in the third place also 'thought' is to be ascribed in a fugurative sense to Being denoted by సత్ which is the agent of seeing (సత్ సర్వత్వం). Owing to the existence of the frequent use of the word 'seeing' in the figurative sense in the Khanda. So the declaration of the Vedas that creation is preceded by thought does not effect the Pradhana theory of the Sankhyas. The Sankhyas argue that 'సత్' (Being) is the Pradhana.

ఈ ప్రత్యధికరణమ్.

6 సూ.—గౌణశ్చేన్నాత్మశబ్దాత్.

గౌణః—చేత్—న—అత్మశబ్దాత్.

టీక.

గౌణశ్చేత్ = అప్ తేజస్సులయందువలెనే ప్రధానమందుగూడ ఈక్షిత్తు త్వమావచారికమంటివేని, న = అదిసరికాదు, పలననగా, అత్మశబ్దాత్ = శ్రుతి యందాత్మిశబ్దప్రయోగముండుటవలన.

If it be contended that 'seeing' is used in a figurative sense, in reference to 'సత్' Being, it is not so on account of the word Atma (being used to denote 'సత్', the cause of the world).

—::—

Com. భాష్యం.

—'0:—

యదుక్తం ప్రధానమచేతనం సచ్చబ్దవాచ్యం తస్మిన్స్థితచారిక ఈ క్షతి రప్తేజసోరివేతి తదసత్. కస్మాత్ అత్మశబ్దాత్. సదేవసోవ్యేదమగ్ర ఆసీదిత్యుపక్రిమ్య తదైక్షత తత్తేజోస్పృశతేతచ తేజోబన్నానాం సృష్టిమిక్త్యా తదేవ ప్రృతం సదీక్షితృతానిచ తేజోబన్నాని దేవతాశబ్దేన పరామ్యశ్య ఆహ సేయం దేవతైక్షత హంతాహమిమా స్తీప్రాదేవతా అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవి శ్య నామయాపే వ్యాకరణవాసీతి, తత్రయది ప్రధానమచేతనం గుణవృత్త్యేక్షిత్వి కిల్వే తత్తదేవ ప్రకృతత్వాత్ప్రేయం దేవతేతి పరామ్యశ్యేత నతదాదేవతాజేవ మార్మికజే నాభినధ్యాత్. జీవోహి నామచేతనః శరీరాధ్యక్షః పాణానాం ధా రయితా తస్మిన్స్థేర్నిర్వచనాచ్చ సకథమచేతనస్య విధానస్య ఆత్మాభివేదా త్మాహి నామస్వరూపం నాచేతనస్య ప్రధానస్య చేతనోజేవః స్వరూపంభవితు మ్స్థితి. అథతు చేతనం బ్రహ్మ ముఖ్యమక్షిత్వసరిగృహ్యేత తస్య జీవవిషయఆ త్మశబ్దప్రయోగ ఉపపద్యతే. తథా నయపవోఽనిమైతదాత్మమిదం సర్వం తత్ప త్యం సలక్ష్నా తత్త్వమసి శ్వేతకేతోత్త్యత్ర సలత్తేతి ప్రకృతం సదానీమాన

మాత్సానమాన్యశబ్దే నోపదిశ్య తత్వమస శ్వేతేశోఽథ తి చేతనస్య శ్వేతకేతో రాత్వశ్వేన ఉపవిశతి। అప్రేజసోస్తు విషయశ్వాదచేతనస్యం నానురూపవ్యాకిర తాదావ ప్రయోజ్యత్వేనైవ నిర్దేశాన్నచాన్యశబ్దవర్తిం చన్ముఖ్యత్వే కారణమ స్తీరియుక్తం కూలవత్ గణితమీక్షిత్యస్యతయోరపివ సదస్థితిత్వాపేక్ష మేవేక్షియత్వం। సతస్త్యైశ్శబ్దాత్ నగణమిక్షిత్యస్యమిత్యుక్తం। అథోఽన్య తాచేతనపి ప్రధానే భవత్యాత్మశబ్ద ఆత్మనసర్వార్థకారత్వాత్ యథా రాజ్ఞః సర్వార్థకారిణి భృత్యేభవత్యాత్మశబ్దో మమాత్మా భద్రసేనిశ్చి ప్రధానంహి పు రుషస్యాత్మనో భోగాపవర్తౌ కుర్వచుషకరోతిరాజ్యభవ భృగ్యో సుఖద్విహాదిషు వర్తమానః అథచైకపవాత్మశబ్దేష్టితనాచేతనపయో భవిష్యతి। భూతాశ్చేంద్రి యాశ్చేతివ ప్రయోగదర్శనాత్। యతైకపవ జ్యోతిః శబ్దః క్రతుస్వలనపయ స్తైరి కుతపతదాత్మశబ్దాదీక్షితేరగణమిక్షిత్యుచ్యతరంపరితి॥

If it be your contention that "seeing" is ascribed to the non-intelligent Pradhana which is denoted by the term *సత్* Being, in a figurative sense, as it is to fire and water, we say that it is not so. Why so? by reason of the word *సత్* (Being) being declared to be the Atma (*self* సత్త్వా); the passage (in Kan. II. Ad. VI Ch. Up.) beginning with 'సదేవసోమ్యద మగ్రాత్మనీ' (in the beginning, my dear, this was pure Being), having described the creation of fire, water and earth, in the words 'తత్తేజోఽపృజత తదహఽపృజత యః' (It created fire, it created water), states that the Being (*సత్*) which is the subject of the chapter (ప్రకృతం) and which is endowed with the capacity of 'seeing' and also fire, water and food, are denoted by the term Devata in the words 'నే యందేవతైక్షత వాస్తావాని మాన్తీప్రాదేవతా అనేన జీవేనాత్మినా నుప్రవిశ్యనామయావ వ్యాకరవాణి'. "This *very* deity thought well 'may I enter into all those three devatas by means of this Living self (జీవాత్మనా) and appear under different names and forms" (2. Ka. III. Ad. VI). If it be said that the non-intelligent Pradhana is figuratively spoken of as 'thinking', we shall have to assume that the same Pradhana being the subject matter of the Khanda, is referred to, by the word "*that devata*" (నేయందేవతా). In that case the

devata would not speak of Jiva as the Atma. The term 'Jiva' denotes, according to the recognised sense and the etymology of the word (ప్రసిద్ధినిర్వహణార్థం) the *intelligent* entity which presides over the body and sustains the vital breaths. How then can it be the *self* of the non-intelligent Pradhana. By Atma is meant a form of the Being; and it is impossible that *intelligent Jiva* can become the *nature* of the *non-intelligent* Pradhana. If, on the other hand, the Brahma is considered as referred to, in the Khanda, as 'seeing' (thinking) in its primary sense, then the use of the word Atma with reference to Jiva is quite appropriate. Similarly another passage (in the same Adhyaya) 'Now that which is the subtle essence, in that, all that exists has its *self*; that is the True; that is the self; that thou art, O Svethaketho' (7 M. 8 Ka. 6 A. Cha. Up.) having designated, in the expression సతత్వా (that is the self), the Being (సత్) which is the subject matter of the chapter and which is the subtle Atma (అపరాపరాత్మకం), by the word Atma, goes on to say తత్త్వమసి...౮ (that thou art O! Svethaketho) and thus describes the *intelligent* Svethakethu, to be of the nature of the Atma. Fire and water, on the other hand, are non-intelligent as they are objects (of vision) and as they are declared to be involved in the process of evolution of names and forms; and there is no such reason for ascribing 'thought' to them in its primary sense, as the use of the word Atma in reference to సత్ (being) furnishes. It is reasonable to say that 'thought' is ascribed to them in a secondary sense, like the inclination of a river bank; and even in their case 'thought' is to be understood as dependent upon their being presided by సత్ (Being). But it is not proper to say that 'thought' is ascribed to సత్ Being, in a secondary sense, by reason of the employment of the word Atma to సత్. Here a new objection is raised by the Sankhyas—The word Atma may be applied to the non-intelligent Pradhana, the సత్, as it is sometimes figuratively used in the sense of "that which serves all the desirable purposes of one", just as the word Atma is sometimes applied to the servant of a king who does all the purposes of the king,

when he says 'Bhadrasena is my *self* (self). For, the Pradhana also serves the Purusha by way of working out the enjoyment and the emancipation to it, in the way in which the (principal) servant of the king, serves him in the matters of peace, war &c; or the one word Atma may apply to both intelligent and non-intelligent things by reason of the existence of the expressions such as భూతాత్మా (the *self* of the Bhutas) and ఇంద్రియాత్మా (the *self* of the senses); accordingly also the one word జ్యోతిః (జ్యోతిః) applies to the sacrifice (జ్యోతిష్టావ) and a flame (జ్వలన). How then is it to be inferred from the use of the word Atma, that 'seeing' (ascribed to the cause of the universe) is not to be taken in the secondary sense? The next sutra gives the reply.

:-:0:-

తాత్పర్యము.

అప్ తేజస్సులయందువలెనే జగత్కారణమును వర్ణించు 'సదేవసోమ్యే...' అనుభాందోగ్యవాక్యమునందలి 'సత్' అనుశబ్దముచేత చెప్పబడిన అచేతనముగు ప్రధానమందు ఈక్షిత్వత్వమాపచారికముగా జెప్పబడినదంటివేని యదినరికాదు. పలననగా ఆయుచనిపిస్తూ "సదేవసోమ్యే..." ప్రారంభించి, "తదైక్షత, తత్తేజో స్పృశత" అని తేజోబన్ధములయొక్క స్పృష్టినిచెప్పి, అఅధ్యాయవిషయమగుసత్వ దార్థమును దేవతాశబ్దముచేత తెలియజేసి, "సేయం దేవతైక్షత హంతాహ మిమా స్తిప్రోదేవతా అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామయాపే వ్యాకరవాణి" అనువాక్యములో సత్ శబ్దముతో సమానార్థకముగా ఆత్మశబ్దము ప్రయోగించబ డియుండుటచేత ఆ సత్ శబ్దవాచ్యము పరమాత్మయే కాని ప్రధానముకాదు అనిచె ప్పుచున్నది. ఇదట అచేతనమగు ప్రధానముకు ఈక్షిత్వత్వము గాణముగాచెప్పబ డినయెడల, ఆప్రధానమే ప్రకృతవిషయమగుసత్ శబ్దవాచ్యమైన దేవతాశబ్దముచేత చెప్పబడినదియైయుండనలభును. అటులయిన ఆదేవత 'జీవశబ్దముచేత చెప్పబడ కూడదు. పలననగా జీవుడనగా శరీరమందు ప్రాణధానిమునుచేయు చేతనడు. మరియునాయాత్మయే జీవుడయినట్లు శ్రుతులుచెప్పుచున్నవి. కావున నిష్పితచేతన

బోధకమునది జీవశబ్దము. తిన్నమానార్థమును ఆత్మయు జేతనస్వరూపమే. కావున జేతనజీవుడు అజేతనమగు ప్రధానముకు స్వరూపమని చెప్పబడుచున్నది. మరియు ఆత్మ సత్ పదార్థముయొక్క స్వరూపముగా జెప్పబడియుండుటచేత సత్పదార్థముగూడజేతనమయి యుండవలెను. అజేతనమగు ప్రధానము కాజాలదు. పరమాత్మ జేతనమగుటచేత జీవుడతనియాత్మయనుబడుచున్నది. మరియు “స ఆత్మా తత్వమసి శ్వేతి కేతో” అను పూర్వోక్త శ్రుత్యవసారవాక్యమునందు, ‘స ఆత్మా’ అదెఆత్మ అనగా శ్రుత్యాదియందు చెప్పబడిన సత్ పదార్థము ఆత్మయని చెప్పి యాయాత్మయే జేతనమగు శ్వేతి కేతుని స్వరూపమని బోధింపబడినది. ఇట్లు గుటచేత అసత్పదార్థము జేతనవస్తువు కాని యజేతనమగు ప్రధానము కాజాలదు. అపేక్షేజస్సులు నామరూపార్థకమును సృష్టిలో సాధనములగుటచేతను మనోఽవయములగుటచేతను జడములు. ఆకారణమువలన వానికిక్షీరృత్వము సంభవింపజాలదు. కావున ఈక్షీరృత్వము జీవచారికముగావాటికి, హల పతనమందువలెనే ఉపయోగింపబడుచున్నది. కాని అపే, లేజస్సులు ఈక్షీరించినవనిచోట “తలేజవిక్షత”, అపి, సత్ ‘ పదార్థముచేత అధిష్ఠింపబడినవై యీక్షీరించినవని వాక్యమును సమన్వయించుకొనవలయును. ‘సత్’ పదార్థము ఆత్మశబ్దముచే సూచింపబడుటచేత దానిఈక్షీరృత్వము గౌణముగా జెప్పబడగూడదు. సాంఖ్యులు మరియొక యాక్షేపమునుచేయుచున్నారు. ఆత్మశబ్దము అనేకార్థములుకలదగుటచేత సర్వార్థకారిణి అను అర్థమందు అజేతనమగు ప్రధానముకు ఉపయోగింపబడుచున్నది. లోకములో రాజు సంధివిగ్రహాది సర్వపనులను నెరవేర్చు తనభృత్యునిగూర్చి “భద్రసేనుడు నా ఆత్మ” అనిచెప్పబడెను. ఆరీతిగానే పురుషుడుతనకు భోగావస్థములను సమకూర్చు ప్రధానమునుగూర్చి ‘ఇది నాయాత్మ’ యనిచెప్పబడుచున్నది. కావున నిచట నాత్మశబ్దమునకు నాత్మీయవస్తువనియనియ్యము. మరియు ఆత్మశబ్దముయొక్కటియే ‘భూతాత్మా’, ‘ఇంద్రియాత్మా’, ‘ఇత్యాది ప్రయోగములలో వలెనేజేతనాజేతనపదార్థములవిషయమై ప్రయోగింపబడుచున్నది. ఇచట ఆత్మశబ్దము స్వభావపరమై జడవాచకమగుటచేత ప్రధానముగానర్థముచేయఁబడియున్నది. జ్యోతిశ్శబ్దము జ్యోతిష్టోమమును క్రతువుయందును, మంటయందును వర్తించును. ఇట్లుగుటచే ఆత్మశబ్దము అజేతనవాచకముగనుక, ‘సత్’ పదార్థమునుగరించి ఆ

శ్రుతిబలము ప్రయోగింపబడుటవలన, ఆ 'సత్' పదార్థమును ఈశ్వరశక్తియుగాని ముగాదెప్పబడినదమనంగలి సమజనముని వారువాదించుచున్నారు. అట్టివాదమును శీత్రరసూత్రము సమాధానమిచ్చుచున్నది.

Notes.

ANALYSIS.

The Sankhyas contend that the word 'సత్' denotes Pradhana, and that though Pradhana is non-intelligent, the 'seeing' ascribed to 'సత్' may be figuratively used to non-intelligent Pradhana; 'seeing' is ascribed by the sruti figuratively to fire and water which are also non-intelligent. The Sidhanti replies;— the sruti first says that 'సత్' (Being) of which the chapter treats, is the *seer*, in the passage 'సదేవ...తదైశ్వర' , then goes on to say that the same సత్ is the *devata* in the phrase 'నేమండవతా' and finally declares that the Being denoted by సత్ thought 'let me enter with the living self (అనే నజీవాత్మానా). So the word Atma is used for the Being సత్. Jiva is the intelligent entity presiding in bodies. Jiva is identical with Atma which must also be an intelligent Being. The intelligent Atma cannot become the Jiva of non-intelligent Pradhana. So సత్ which is intelligent and is the cause of the world cannot be the Pradhana, owing to the employment of the word Atma to సత్ in the sruti; 'సదేవ...తదైశ్వర' ఇతిప్రకృతిం సదీక్షితృ, 'నేమండవతా' ఇతిదేవతాశబ్దే నపరామృత్య, 'అనేన జీవేనాత్మానా' ఇత్యాహృత్య శబ్దప్రవణాత్.

Again the Sankhya argues that the word Atma refers to Pradhana, as it has got several meanings. It is sometimes used in the sense of 'one who serves the purposes' of another as in the expression 'He is my other self' used of him who carries out all the purposes of another. In this sense the word Atma is used to denote Pradhana, as it effects the enjoyment and the emancipation of the పురుష; moreover the word *self* is used to denote also non-intelligent things, as in భూతాత్మా (the *self* of the Bhutas).

విషయత్వాత్ = దృష్టివిషయత్వాత్;

సర్వాధ్యక్షాత్మాత్వాత్ = అత్యధిక కారిత్యమునయేగాక.

అపవర్గ = Release.

విహితా కర్ణికా కర్తవ్యాః మధ్యభాగే కరాటకాగ్రం సంస్థాప్య తతో ద్వా
దశాంగులవ్యవధానేన రేఖాముత్పాద్య భ్రామయన్కర్ణికావృత్తముత్పాదయేత్ ।
తేనోర్ధ్వభాగాభోభాగయోరేకైకహస్తపరిత్యాగేన మధ్యభాగే హస్తమాత్రా క
ర్ణికాభవతి । సోఽయం తృతీయోభాగః । తతశ్చ కర్ణికాయాడపరిద్వాదశాంగుల
మధశ్చ ద్వాదశాంగులం పరిగృహ్య సంభూయ జాతేన హస్తేనాష్టదలపోడశద
లవద్వై కుర్యాత్ । తత్రచ సమంస్యాదశ్రుతత్వాదిత్యాయేన కర్ణికోర్ధ్వోధః స్మృ
ప్తా వ్యవహితపట్ వడంగులభూభాగేష్టదలం తమభయభాగస్పృష్టే తావత్వ్యవ
భూభాగే పోడశదలం భవతి । సోఽయం ద్వితీయోభాగః । శేషతోఽవశిష్టేన
ప్రథమేన హస్తేన చతుర్భుజా ర్యం । పోడశాకోద్ధావోభాగనలగ్నద్వాదశ
ద్వాదశాంగులభూభాగే ॥ ౪౦ ॥ భవతి । తత్రాపి సమంస్యాదిత్యాయేనాభిత
శ్చతురంగులే చతురస్రస్య తృతీయారేఖా । తదవ్యవహితే చతురంగులే ద్వితీ
యారేఖా । సర్వబహిర్భూతే చతురంగులే భూగృహస్య ప్రథమారేఖేతి సంహ
త్యావయవగ్రయాత్తైకం చతురస్రం యిత్ర భవతి సోఽయం ప్రథమోభాగః ।
అత్రాఽఽదిమేన చతురస్రకమిత్యనుక్త్వా శేషతిథిత్వక్త్యావృత్తరియస్య ప్రథమ
భాగమధ్యపవాంతే లేఖనం నద్వితీయభాగాదావితలబ్ధం గుణవృత్తలేఖోత్తరం
యావదవశిష్యతే తత్రైవ చతురశ్రత్రయస్య యథా విభాగం లేఖతి తదర్థస్వర
సాత్ । అత్ర బహిర్భాగమారభ్యాంతర్భాగపర్యంతం క్రమేణ ప్రథమ ద్వితీయ
తృతీయవదైర్వ్యవహారాద్భూగృహవయవ రేఖాణామవ్యవస్థానైవక్రిమేణ చక్రిన్మ
సే నిర్దేశాదావరణపూజాదావయవమేవ క్రిమో ముఖ్యస్యైర్ధ్వసత్ । తంత్రాం
తరేతు మండలస్య ద్విసప్తతిభాగ త్వేఽప్యవాంతరవిభాగః ప్రకారాంత రేణోప
లభ్యతే—పంచవత్వారింశదంగులే భూభాగే మధ్యకర్ణికా తద్బహిరూర్ధ్వమ
ధశ్చ పృథక్పృథక్సార్థచతురంగులమానేన మిలిత్వా నవాంగులేఽష్టదలం । తద్బ
హిశ్చతుశ్చతురంగులేఽష్టాంగులం పోడశారం శేషేణ భూగృహమితి । న్రపంచ
పారసంగ్రహేన్వేషపవ ప్రకారోఽనుస్మృతః ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥

అథకర్ణికావృత్తేఽష్టోభాగానావరయతి పార్థశ్లోకిద్వయేన—

బ్రహ్మసూత్రం పురాచిత్వా కర్ణికాభివమధ్యతః ।

యామ్యసౌమ్యాయతం దద్యాత్తత్రైస్థం సూత్రసప్తకం ॥ ౬౭ ॥

వృక్షమథ్యే ప్రాగాదివశ్చిమాంతమేకం సూత్రం దత్వా రేఖాం విలిఖత్ । తదేవ బ్రహ్మసూత్రమిత్యవ్యతే । తస్మిన్మోక్షసంతు శక్తివశ్చిమకోణానాం వహ్నిపూర్వకోణానాంచ స్థలవిర్మయేనాఽఽమపూర్వస్థిః । యామ్యాదక్షిణాది । సామ్యాదీచి । తద్వృక్షమథ్యే తిన్యగ్రేఖాసప్తకం లిఖేదితిలిలిం ఏవంసతి ప్రథమరేఖాయాః పూర్వస్థాం కర్ణికాభ్రమాపసిషకోభాగః । సప్తమరేఖాయాః పశ్చిమస్థాం కర్ణికామగ్ధచర్యంతోఽవ్యోధాగః । సప్తరేఖాసంధిభూతాః షడ్భాగా ఇత్యప్రవీధ్యః సంపన్నాః । తాశ్చ సమంస్థాదితిన్యాయేన ప్రత్యేకం క్రిత్యంగులాః సంపన్యంతే । లంతాంతరేషు కర్ణికావృత్తస్య పంచచత్వారింశదంగులత్వేఽపి తదవకాశస్య పునరిష్టాదత్వారింశద్విభాగా ల్కృత్వా తేషు నవరేఖాలిఖేదిత్యుక్తం । దేవీస్తుతోమేగంగావల్లిస్తు తేలిప్రసర్జ్యతే ఇతి ॥

కటపయవగ్ధచునైరిహపిండాంత్యైర్విక్తురైరంతాః ।

సంగే శూన్యం జ్ఞేయం తథా స్వరేకేవలే ఽథి తే ॥

ఇతిప్రసిద్ధయా వరరుచివరిభాషయూ దేవీత్యావ్యక్తరాణి । తేన దేవీవదేనాప్తాచత్వారింశదంగులవ్యంతే । తేషు నవభిస్త్రిన్యగ్రేఖాభిజ్ఞాతానాం దశభాగానాం పరిమాణబోధకానిస్తుతోమఇత్యాది దశాక్షరాణి । షట్పట్నంచక్రియస్త్రీయశ్చత్వారస్త్రీయః షట్ షట్ షట్చ ప్రాక్షికమేణ దశవీధ్యంతాభవంతి తి రిదర్థః । ఏతత్త్రైవి హస్తమాత్రవృత్తస్థాప్తాచత్వారింశద్ధాపిభాగే న త్యేక్తకోఽవ్యోఽద్ధాంగులాత్తకః సంపద్యతే । తాదృశాః షట్ పడంతాః ప్రథమద్వితియయోర్వీధ్యోరష్టమాదితి సృషుచ భవంతీతి తావతి విషయే లంతాంతరసంవాదః స్పష్టమవ । ఇతరంతోఽపి సంవాదో మూలతో వ్యక్తిభవిష్యతి ॥ ౬౭ ॥

తుర్యసూత్రం తతోలుంపేన్యధ్యాంతః స్వాద్విభాగః ।

తృతీయపంచమానాగభూషాంశౌ ద్వ్యంశవర్జితౌ ॥ ౬౮ ॥

తేన మానేన సప్తైవ వీధ్యస్తంజేషు మధ్యమం ।

చతుర్థం సూత్రం లుంపేన్వార్జయేత్ । తేన సప్తైవవీధ్యః సంపన్నాః । పరంతు తాసు చతుర్థీ వీధీతరవీధ్యపేక్షయా ద్విగుణవరిమాణాభవతిత్యాహ—ద్వి

భాగవతాది । భాగవద్వయాత్తకపకో మధ్యభాగభిగర్హః । వడంసులా తుర్యవీధి
యావత్ । ఇనమీపలక్షణం కేభాంతరాణామంతతో మార్జనస్య । తంత్రాంతరే
తృతీయపంచమరేఖయో ర్మధ్యభాగో గంగావల్లిత్యుక్తత్రయోదశాంతో న్యక్షా
తు ద్వాదశాంతో న్యక్షో భవత్యేకస్తదవిరోధిం మధ్యభాగాభివర్ధనేనోపదేశతి—
తృతీయపంచమావతి । తృతీయవీధ్యా నాగాంశాంస్త్రిగ్రియవాత్తకా నస్తావంశా
సమత్వాపంచమవీధ్యా భూపాంశాన్ నార్ధసార్ధయవాత్తకాన్ పోడశభాగాన్
స్త్రిత్యాపైష్ట్యేకః పోడశసు చైకభి ద్వాభ్యామంశాభ్యాం వర్జితావిమాధాగా
కుర్యాత్ । తృతీయవీధిం న్వాప్తమాంశేన హ్రంసయేత్ । పంచమీం వీధిం స్వపోడ
శాంశేన హ్రంసయేదితి పృథ్వినీతో = ౧౬ ॥ ౬౦ ॥

స్మృతీయవీధ్యాః సావ్యభజాంశన్యాసీకగణం ద్వేధాసంభావ్యతే ద్విషీయ
 సూత్రస్య ప్రాగవసారణాత్త్వతీయసూత్రస్య ప్రశ్యాగవసారణాశ్చేతి । పంచమ
 వీధ్యా న్యూసీకరణసపిద్వేధా । తయోర్ద్వితీయపంచక్షాన్తనుసర్వశక్త్యాహ—
 తేనమానేనేతి । స్మృతీయవీధ్యాం ౧ః సారితం (యవత్ర) యగ పంచమవీధీస్థః సా
 ర్థయవశ్చేతి సార్థయవచతుర్చయరూపేణ నానేన పడంగులాక్షకం వాద్యభాగం
 పునరపి వివర్తయేదిశ్యర్థః । స్మృతీయపంచమరేఖపవ ప్రాశ్యాగవసారయేదిశీయా
 వత్ । కిర్ణికావృత్తసంబంధినామస్తాదత్సారిశదలశానాం మత్త్యే త్రయోదశాం
 వైర్వశ్యభాగస్సంత్రాంతరికమాత్వద్వయవాధికై స్త్రయోదశభిర్యాపిరిమంతరం
 భవతి । త్రితీయవీధ్యామేవై కాంశన్యూపభావస్సంత్రాంతరే । అగ్ర శంత్రేతుత్ప
 తీయపంచమవీధ్యోర్నిలితా న్యూపభావశ్చ వైపక్ష్యాంతు తంత్రభేదాన్నమప్య
 తి । యత్తు స్మృతీయవీధీస్థాంశాష్టకే పంచమవీధీస్థాంశమేదశకేవ ద్వా ద్వావంశౌ
 పార్థక్యేన న్యూసీమర్యాదతీ న్యాఖ్యానం తత్తంత్రాంతరికేణ భూయోఽసంవాదా
 వత్తేమపేక్షితం । అతేషా బోధ్యం—ప్రథమసూత్ర మస్తాదత్సారిశద్ధావీధిబద్ధ
 తమభయభాగే పృథ్వీగంఠియమితి మిలితా న్యస్య పడ్యాగావార్జయేత్ ।
 పవం సప్తమరేఖాయామపి । ద్విషీయ రేఖాయాడభయతిః పంచపంచాశానితి ద
 శాంశావార్జయేత్ । షష్ఠ రేఖాయాం త్య (తూ) భయరిశ్చతురశ్చత ర్శాని
 శ్యస్తానింశావార్జయేత్ । తమక్తం—

ఆద్యే ద్వితీయో వక్ష్యేచ సప్తమేవ యథాక్రమం ।

మార్జయేష్టగుణభోగాంతే త్రిపంచతు సమార్జయేత్ ॥ ౪౫ ॥

సోఽయమర్థో మథ్యాంతః స్యాద్ద్విభాగతత్తతి చరణేనోక్తత్తతిసువ్యాఖ్యం
కర్ణికామధ్యగతసూత్రాంతరాంతోఽపి పిభాగతస్తంత్రాంతరోక్తగుణభోగాభ్యా
విభాగానుసారేణ టంపేత్ । స్యాత్పిమీషదర్శకం నియమార్థకం వాఽప్యయి
మితి తదధాత్ । మథ్యాంతే ద్విభాగాత్తతిత్వస్య తుర్యసూత్రలాపాదర్థసిద్ధత్యేన
తత్రాథనస్యానావశ్యకత్వాదితి ద్రష్టవ్యం ।

త్వితీయస్య ద్వితీయస్య త్వాస్యసూత్రస్య చాంతయోః ॥ ౪౬ ॥

ప్రసారయేదధోధఃస్థం తితిః సూత్రద్వయద్వయం ।

భామే సప్తకుకే సూత్రే బ్రహ్మస్థా నేచ సంగతం ॥ ౪౭ ॥

ఏవం సప్తానాం సూత్రాణాం మధ్యే యత్ప్రతీయం సూత్రం తస్మాంత
యోః కర్ణికావృత్తస్పృష్టయోః ప్రాంతభాగయోరారభ్య పిశ్చిమస్యాందిశి భౌ
వావర్తంతం సూత్రస్వయం ప్రసారయేత్ । అధోధఃస్థం శక్తిత్రికోణానుగుణం
యథా భవతి తథా । భౌమంనానుకర్ణికావృత్తం । తథా యద్ద్వితీయం సూత్ర
మస్పృష్టకర్ణికముభయతో మార్జితవంచపంచాశం తస్మాంతయోరారభ్య పిశ్చి
మస్యాందిశి సప్తమసూత్రమధ్యభాగావశిద్వే రేఖే విలిఖేత్ । తతో యద్యాం
సూత్రమస్పృష్టకర్ణికముభయతో మార్జిత త్రిభాగం తస్మాంతయోరారభ్య
ప్రత్యక్షి మార్జితతుర్యసూత్రాదధఃస్థానే బ్రహ్మసూత్రసంగతం యథాభవతి తథా
రేఖాద్వయం విలిఖేత్ । అయంచ కోణః పంచమసూత్రమధ్యభాగాత్పూర్వస్యాం
దిశి కించదధికయః త్రయోపరి నిపతీతిబోధ్యం । అన్యేషు అంతిశబ్దస్త్రుతీయస్యే
త్యనేనాన్వయదశాయాం స్మృతపరః । ద్వితీయాద్యధ్యానాన్వయదశాయాం
సమీపేవర ఇత్యాహు స్తదయుక్తం । పూర్వ (ర్వం) ప్రథమాదిరేఖా (ణా) మంత
తో మార్జనస్య మూలరూఢీఃగణేనాన్వన్నగీత్యా సర్వత్ర స్మృతార్థకేనా
వైరూప్యన్య సంభవతస్త్యాగాయోగాత్ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥

ఏవం స్వాద్యేన సూత్రీత్రయేణ శక్తిత్రయముత్పాద్య పరిశ్చేన తేన
పక్షిష్టత్రయముత్పాద్యతి అపంచమాదితి ద్వాభ్యాం—

అపంచమాదధఃస్థానం త్రయాణాం చాంతతో నయేత్ ।
భూమే ప్రాథమికే సూత్రే పితృంతంచ స్మృత్యుకే ॥ 20 ॥
సూత్రీద్వయంచాస్య (తస్య) త్రిసాక్ష్యేవం భవంతి షట్ ।
చతుర్దశారం దేవేశ దశారం చాత్రిసిద్ధతి ॥ 21 ॥

యథా వాచ్యతిర్యగేభాగీయపాత్రితేష్యః పార్శ్వరేఖ ద్వేద్వే ఆహో
నీతే ఏవమన్యేఅపి ద్వేద్వే సూత్రే పంచమమారభ్యాదధఃస్థానాం త్రయాణాం
తిర్యక్పాతృణాం ప్రాంతతడార్థ్యంనయేత్ । తతో యద్వత్తం సూత్రీమస్తుష్టక
ష్టికముభయతో మార్జిత చతుశ్చతుర్థాగం తస్యాం తాభ్యాం పార్శ్వరేఖ ఆకృ
ప్య ప్రాచ్యాం ప్రాధమికేతిర్యక్పాతృమధ్యభాగే యోజయేత్ । తతో యస్మి
న్తము సూత్రీముభయతో మార్జితతిత్రిభాగం తదగ్రాభ్యాం ద్వేరేఖ ఆకృప్య
పూర్వస్యాందిశి స్మృతీయతిర్యక్పాతృస్య మధ్యభాగే మేలయేత్ । ఏవంరీత్యాపా
ర్శ్వరేఖాయుగలాని షట్ భవంతి । వస్తుసరూయపాక్ష్యేవం భవంతి షడ్విత్రుణా
విమర్శిన్య క్రమేవ పారః పాథుః । ఏవం ప్రకారేణ శక్తిగ్రీయవహ్నిగ్రీయాభ్యాం
మన్వసృజహర్తిశారాభ్యే ద్వే చక్రే సంపన్నే భవంతి ॥ 20 ॥ 21 ॥

అథాంతర్దశారం ద్వాభ్యామాహ—

సూత్రాద్వితీయకాత్వస్థాద్భిప్రసూత్రస్య పార్శ్వయోః ।
సూత్రద్వయద్వయం దేయవిధడార్థ్యక్రమాన్మృతం ॥ 22 ॥
తతోకృతినంగతం పశ్చాత్పూత్రయుగ్మం ప్రసారయేత్ ।
దశారం దేవినంసిద్ధమేతచ్ఛక్తిం స్మృతీయకం ॥ 23 ॥

ద్వితీయసూత్రస్య ప్రాంతాభ్యామహో ద్వేరేఖ పూర్వమేవలిఖతేతితి పు
నస్తతోరేఖారంభానంభవాన్మధ్యభాగిపవాఽఽక్షిప్యతే । తేన ద్వితీయసూత్రస్య
మధ్యభాగాదారభ్యాధోముఖ్యా రక్షోవాయుకోణాభిముఖ్యేన ద్వేరేఖ రేఖ
తయోరపధిమాహ—బ్రహ్మసూత్రస్మృతి । ప్రాశ్రవ్యత్యగాయ తం యద్భవన్
త్రం తస్య పార్శ్వయోః పార్శ్వద్వయవర్తిరేఖావధికతయేత్పర్యః । నాం
తశ్చక్తిత్రయే యా మధ్యశక్తి స్తదియపార్శ్వరేఖాద్వయావధితిః ॥

మృత్యుశూత్రస్యాపి ప్రాంతాభ్యాం రేఖాద్వయస్సోర్ధ్వక్ మేణ లిఖితత్వాత్తన్మధ్య భాగాదారభ్యైవేతాగ్నికోణాభిముఖ్యేన ద్వేరేఖ లిఖేత్ । తయోరివధిస్తు సాం ద్రతం లిఖితమహిష్నియే యో నాధ్యమో నహిస్తదీయపార్శ్వద్వయమేవ । తదిదమవధివ్యయం తంత్రేణ బోధయిషుం బ్రహ్మశూత్రస్య పార్శ్వయోరిత్యు క్తం । ఋజవస్తు—ద్వితీయశూత్రస్య మృత్యుశూత్రస్యచ యో నాధ్యభాగస్తస్య బ్ర హ్మశూత్రస్పృష్టత్వాత్తస్మాద్ద్వయోరిత్యనేన తంత్రేణ సహిప్రాకోణశక్తి ప్రత్యకోణయో రేన స్థానవిద్యేశణో వ్యాచక్షతే । ఏవం శూత్రద్వయద్వయం దత్వా పశ్చాదనంతరం శూత్రయ్యుక్తే తిర్యక్పానత్రయ్యుగలం ప్రసారియో త్తిర్య క్లిఖేత్ । ద్వితీయశూత్రముధ్యారబ్ధసహిప్రాశ్చ్యవ్యయి రేఖాకోటిస్పృష్టం । పంచ మశూత్రాచుపరి యవత్రయిపరిమిదిదేశనర్తకం యథాభవతి తథా । తిర్యక్పానత్రం విలిఖ్య సహిప్సాధయేత్ । మృత్యుశూత్రముధ్యారబ్ధశక్తిచార్షవ రేఖాద్వయాగ్రస్ప ర్శ్చ త్మతీయశూత్రాధో యవత్రయిపరిమిదిదేశనర్తకం యథాస్యాత్తిథాతిర్యక్పా నత్రం విలిఖ్య శక్తింసాధయేదతి యావత్ । ఏవ క్రియేనతి యన్యపి మహోణ మేవ భవతి తథాపి మహోణస్య విశిష్టతుష్టయేదపి ఏతావరి త్రిప్రసాదేపూ ర్వనుద్ధసిద్ధాని మహోణవాన్విరేఖాభిరేన పూర్ణాని జాతానీత్యాశయేనాంగ్ద శాగం నన్వప్రాపేక్షయా త్మతీయం చక్రం సమ్యక్సీద్ధమిశ్యుక్తం ॥ ౭౩ ॥ ౭౪ ॥

అథ మనుకోణ త్రికోణచక్రే ద్వాభ్యానాహ—

శూత్రాత్పంచమకాన్యధ్య దన్యత్పాత్రద్యయం నయేత్ ।

ఉద్ధృద్ధోముఖమఖ్యస్థ స్థిరసమర్థవ్యయావధి ॥ ౭౫ ॥

దద్వాత్మతీయకం శూత్రం తయోరిన్యోన్యసంతం ।

ఏవం చతుర్థమస్తారం మన్యయోనిశ్చి పుదసి ॥ ౭౬ ॥

పంచమశూత్రస్య నాధ్యభాగాదారభ్యైవేతాగ్నికోణాభిముఖ్యేన ద్వే శూ త్రే లిఖేత్ । పృథ్వాత్మతీయగా ప్పతీత్యాదావివ త్రియావృత్త్యాభియోరిత్యపా న్యం । అనావృత్తై పృథ్వుపదిశ్యేం తత్సంబంధిబిలక్షణా । తయోరివధిమా న్విధియేత్ । ఉద్ధృద్ధోముఖశబ్దాభ్యాం సాంబ్రుతం లిఖితమహోణముచ్యతే । తస్మిన్ ప్రథమశక్తిరూపం తత్పార్శ్వ రేఖయోః ప్రథమమహి

విశ్వరూపముం శయోరేవ ద్విత్వమునహిచార్వణే
 తస్మాత్ క్రిపాచ్యరేఖయాఽపి యోగాన్మర్మద్వయంచాప్తే
 సాధః సమీపదేశో లక్షణయా నిర్దిశ్యతే. తదవధిభిద్విద్మః
 ధిరేవ మర్తపదేన లక్ష్యతే. తస్మైవ హిమార్తత్వాదియక్తం. త
 నాః పార్శ్వరేఖయోరన్యోన్యసంబంధం యథా ప్యాత్రధా సూత్రం తిర్య
 క్త్రం దద్యాత్. తచ్చ పార్శ్వరేఖాద్వయమపేక్ష్య స్థిరీయం భవతీతి. ఏ
 నంసతి చతుర్దశారమారభ్య గణనాయాం చతుర్థం పనుకోశాశ్చకం పంచమం
 మధ్యయోన్యాశ్చకంచ చక్రం సిద్ధ్యతీస్యప్యాపకేక్షాన్వయః || ౮౫ || ౮౬ ||

ఏవం సిద్ధ్యసి దేవేశి సర్వచక్రం మనోహరం ।
 తచ్చక్రిపంచకం సృష్ట్యా లయేనాగ్నిచక్షుప్తయం || ౮౮ ||
 పంచశక్తి చతుర్వహ్ని సంయోగాచ్చక్రిసంభవః ।

సర్వం కిన్లకాంశగ్గతం చతుర్దశాగాది వింశ్వంతిం. విందోః కరాట
 కేన కన్లకాపృష్ఠనిర్మాణవిశాయామేవ సిద్ధత్వాత్ ।
 అథవా—త్రికోణే బైందవశ్శిష్ట నష్టారైః పురిలాంబుజం ।
 దశారయోః షోడశారం భూగృహం భువనాసక్తికే ||

ఇతి బ్రహ్మాండపురాణోక్తిరీత్యా చతుర్జ్ఞాం చక్రాణాం పంచమ చక్రే
 వ్యంతరాభివాభిప్రాయేనైతావతపన సర్వచక్రమితి వ్యవదేశః ఏతేన బహిరంత
 ర్దశారయోర్ద్వితీయ తృతీయావరణత్వాభ్యాం వ్యవదేశో మూలే కరిష్యమాణౌ
 సంగచ్ఛేతే. సర్వపదేన న్యూనమాగ్నిస్యవచ్ఛేదో నాధికస్యేతితు కేచిత్. ఆ
 త్యాభిముఖతా సృష్టిస్తాద్యశక్తిం శక్తిపంచకం. పరాశ్రుఖతాలపస్తాశక్తిగ్రం
 వహ్నిచతుష్టయం || ౮౮ ||

ఏవం నవానాముక్తరీత్యా సహ్యగ్యోగాచ్చక్రిస్ఫుటిః—
 తత్రైకిమృక్తిం దేవి ద్వే దశారే చతుర్దశ || ౮౯ ||
 చతుర్దశదశద్వంద్వమస్తావేకం మహేశ్వరి ।
 స్మృతసంహారయోగేన శక్తిస్థానాన్యమక్రిమాత్ || ౯౦ ||

५५५

పాపములను మోచి బలితత్వాన కృష్ణానంద
 పూర్ణుడై తయారినపక్షమైన నాం
 రింకలను గావించుచున్నామేనని
 శ్రీకృష్ణయోగిల్యు
 దిగ్గజ సప్త బ్ర
 హ్మణ్య క్తి

PART. I.

CONTENTS.

CONTENTS.						୧୭
Bhagavadgita	174 ଶ୍ଳୋ
The Isavasyopanishd.	42 ଭାସ
Vedanta Mimansa	149 ପଦ୍ୟ

PART II.

Setubandham

● ●

-::0::-

NOTICE.

☞ This Journal will hereafter appear *also* in the Deva Nagari type, with the text, its English translation, Sankara's Bhasyam, its English translation and copious notes on the text and Bhasyam. Back numbers also will be supplied.

S. GOPALASASTRY, B. A.,
First Grade Pleader,
EDITOR.

10895

